

3 квітня — 100-річчя від дня народження Лицаря Українського слова Олесея Гончара

Костянтин МЕШКО,
в. о. директора Новомосковського історико-краєзнавчого музею ім. П. Калнишевського

Голос Собору

Роман Олесея Гончара “Собор” став голосом новомосковської козацької святині, голосом, що пролунав на весь світ, закликаючи берегти та цінувати спадщину і віру предків. Олесь Терентійович Гончар виступив на захист собору в тяжкій періоді історії запорозької святині, привернув увагу суспільства до необхідності збереження пам’ятки історії та культури. Звичайно, не лише новомосковський собор є прообразом храму, описаного у романі. Собор на сторінках книги — збірний образ українських святинь, що потребували допомоги, бо опинилися під загрозою руйнування.

ство стали на захист святині. Після виходу роману піддався жорстокій критиці від високих чиновників та письменників-протосудуванців. Олесея Гончара звинувачували, засуджували, закликали зректись твору, але водночас до автора зверталися вдячні читачі з усіх куточків України, що захоплено сприйняли роман-застереження.

Уже на перших сторінках твору читачу відкривається велична постать Новомосковського Свято-Троїцького собору: “Опівночі, після того, як промчить, прощураючи велосипедами нічна зміна у бік заводів, і зморена денними клопатами, Зачіплянка на решітці поринає в сон, і висне над нею з просторів неба місяць зеленорогий, собор стоїть над селищами в задумі один серед тиші, серед світлої акацієвої ночі, що більше навіть не на ніч схожа, а на якусь, сказати б, античність. Вона тут незвичайна, ця античність, вона мовби зачаклована видовом собору, заслужана німої музики його округлих, гармонійно поєднаних бань, наростаючих ярусів, його співучих ліній. Для неї, зачасної в бажанні розгадати дивні якісь загадки, розшифрувати тайнописи віків, собор ще повен далекою

музикою, гримить обвалом літургій, перелунує православними месаами, піснями, шепоче жагаю спокут, він ще повен гріхами, в яких тут каялись, і сповідями, і сльозами, і екстазом людських поривів, надій...”²

І немає ніякого сумніву, так, це саме він — Свято-Троїцький Новомосковський собор. Олесь Гончар розділив із цим храмом біль і тривогу, боровся і за козацький собор, і за власний твір і завжди залишався вірним своїм життєвим принципам. Можливо, саме роман був тією незримою силою, що вирвала старовинну перлину з прірви забуття, вберегла від руйнування.

Але на початку 1981 року постала нова загроза: попри всі заборони, нехтуючи законами, під прикриттям високих можновладців, безпосередньо в охоронній зоні поряд із храмом розпочинається будівництво автостанції. 15 лютого 1981 року в щоденнику письменника з’являється запис: “А собор Новомосковський, що його вдалося відборонити тоді, зараз знову під загрозою: поруч нього ставлять автостанцію з траси. Щоб упав од вібрації, якщо уник прямої руки браконьєра. І я вже замучився — не

знаю до кого звертатись. Просив П. З., щоб від Спілки звернувся до уряду, — мовчить. Пускає мимо вух...”

Ідеали, як зорі: їх не досягти, але по них можна звернути свій шлях.

Уряд Італії постановив заборонити рух машин біля Колізею, щоб не створювати вібрації. А в нас біля Новомосковського собору браконьєри доморошені саме ставлять автостанцію, спішають, якраз щоб вібрація була!”³

За собор також боролись і переймалися його майбутнім мешканці Новомосковська. Саме з листів новомосковців письменник дізнався про незаконне будівництво автостанції поряд із собором. 20 січня 1982 року Олесь Гончар запише у свій щоденник: “З Новомосковська стара вчителька знову пише про козацький Троїцький собор: він же як білий лотос, як лебідь на водах, а вони знову його руйнують!.. Під боком собору, біля цього дев’ятивекового чудра, зведеного народним генієм (без єдиного цвяха!), місцеві герострати навмисне ставлять... автобусну станцію! Якраз там, де згідно генплану мав бути парк, зелена зона. Відкинули й власний генплан, давай автостанцію, щоб розтрясла, донищила нашу славу і гордість. І нікому несила зупинити свавільників. Міністерство культури лицемірно проливає крокодилярні сльози. “Нічого не можу, вони вже вгнали в фундамент 200 тисяч”, — каже міністр Безклубенко, до якого я вже двічі звертався. Держбуд і той проти, заборонив порушувати генплан, а їм плювати. Закон про охорону є, а що їм закон? Бандитня, мафія безкарна, вандалі, на яких управи нема...”

Написав щойно про це листа до Ляшка, Голови уряду. Може, він їх зупинить?”⁴

Закінчення на стор. 11

“Чорноволові влада була потрібна винятково як єдиний легітимний спосіб побудувати Україну свого бачення — сильну, незалежну, демократичну”.

Він був Україною

Спогади про В'ячеслава Чорновола в день його пам'яті — 25 березня

Олена БОНДАРЕНКО, голова Луганського крайового Руху 1990—93 рр., заступниця Голови Народного руху України у 1994—2001 рр., головний редактор незалежного громадсько-політичного часопису “Час/Time”, 1997—1998 рр.

1991 рік. Обиратимемо Незалежність і першого — за нових часів — Президента. Тодішнім законом “Про вибори Президента Української РСР” на висунення кандидатів відводився один місяць. Висувати мали право, серед інших, “республіканські органи громадських об'єднань та рухів” і “трудові колективи”.

Велика Рада Руху висунула кандидатом у президенти УРСР голову Львівської обласної ради В'ячеслава Чорновола.

Серед поїздок тоді ще претендента у кандидати в президенти (так це незграбно називалося) була запланована і Луганщина. Напередодні зателефонував Бойчишин: “Слухай, а не вийде Його (Михайло часто називав Чорновола — “Він”, інтонаційно це було десь як “Батько” чи “Брат”) висунути від шахтарів?” Я гоново відказала: “А чого ж — можна!”

У 1990—91 роках Донбас охопили шахтарські страйки. До переважно економічних вимог 1989-го додалися політичні: ліквідація парткомів на підприємствах; націоналізація майна КПРС; скасування 6 статті Конституції СРСР; багатопартійність; деполітизація правоохоронних органів...

Луганські рухівці постійно спілкувалися зі страйкарями, бували в Первомайську під час їхнього голодування, з багатьма товаришували. Про зустрічі з В. М. Чорноволем домовилися з лідерами страйкового руху: на шахті ім. Менжинського — з Юрієм Архипчуком, на шахті № 4-6 “Карбоніт” — з Володимиром Черкасовим. Обом “підкинула” ідею висунення кандидата у президенти. Обом — після нетривалого роздуму — відповіли ствердно.

У день зустрічі, десь о 5-й ранку, приїхав посланець Володі Черкасова. Погода стояла дивовижна — така, як буває цієї пори на Донбасі: природа ще ніби живе у літі, та стає навищипи, дослухаючись до перших кроків осені, її щемливих пахощів і відгомін...

Дісталися Золотого. Людей в актовій залі “Карбоніту” зібралось багато — дві зміни. Перед початком питаю Черкасова: “Які настрої?” — “Та різні. І нормальні, й такі, що, мовляв, західняк, бандерівець...” — “Ну, то що — висуваємо свого кандидата?” — “Спробуємо...”

Розташовуємося в залі, у першому ряду. Володя каже принести стіл і три стільці, сідає: “Починаємо наші збори — зустріч із претендентом... Нам треба обрати головуючого і секретаря”. Із залу: “А ето ещо зачём?” Володя: “Для зустрічі”. І вже секретаря за стіл садовить; долонею прикриває папери — текст закону про президентські вибори; панові Чорноволу слово надає...

Одразу — ніби з насмішечкою — прохання із залу “рассказать о себе”: мовляв, от тепер, бандерівцю, ми тебе “розкуси́мо”. Пан В'ячеслав промовив: “Я східняк. З Черкащини”. Залунали оплески. Потім вони лунали не раз, і чимдалі — голосніше. Ніхто не підводився. Ніхто не кричав звичке: “Говоріте по-руськи!” Не було жодних провокацій.

Чорновіл говорив про Україну. Спокійно, зі знанням справи доводив, чому Україні вигідніше бути незалежною, що це дасть українцям. Не малював ідилічних картин, чітко формулював умови, за яких країна може бути сильною й заможною: найперше — зміна системи й заміна компартійних бонз на сучасно мислячих, фахових, порядних патріотів.

Не пам'ятаю, скільки тривала зустріч. Здавалося, людей, котрі знали виснажливу працю, раз по раз ховали друзів і мало кому вірили, — жодна сила не в змозі відірвати від цього невисокого чоловіка з хрипкуватим голосом. Він полонив своєю фантастичною, непереборною, всепереможною Вірою в Ідею. Пізніше я бачила багатьох політиків, які вивершувалися над аудиторією, всотуючи в себе її енергетику. Чорновіл на томість своїми енергетикою, духовною міццю і переконаністю живив кожного з присутніх.

Коли Володя Черкасов запитав: “Хто за те, щоб наш трудовий колектив висунув Чорновола В'ячеслава Максимовича кандидатом у президенти Української РСР?” — зал, за винятком, може, двох-трьох людей — підніс руки...

По завершенні підійшов отерілий директор шахти, запросив до свого кабінету. Коли йшли позад нього, Чорновіл, стиха сміючись, проказав: “Ну, ви даєте!” “Це не ми, це Ви”, — відповіла я тремтячим голосом...

Тоді, серед отого вересня, просотаного полином, вугільною курявою й тліючим соняшничинням, В'ячеслав Чорновіл змінив раз і назавжди моє життя. Йдеться не про переконання — вони на той час уже цілком сформувались. Але про бачення і сприйняття: світу, людей, подій, минулого і прийдешнього, суттєвого і неістотного. Відтоді й упродовж безцінних восьми років я мала щастя діставати непе-

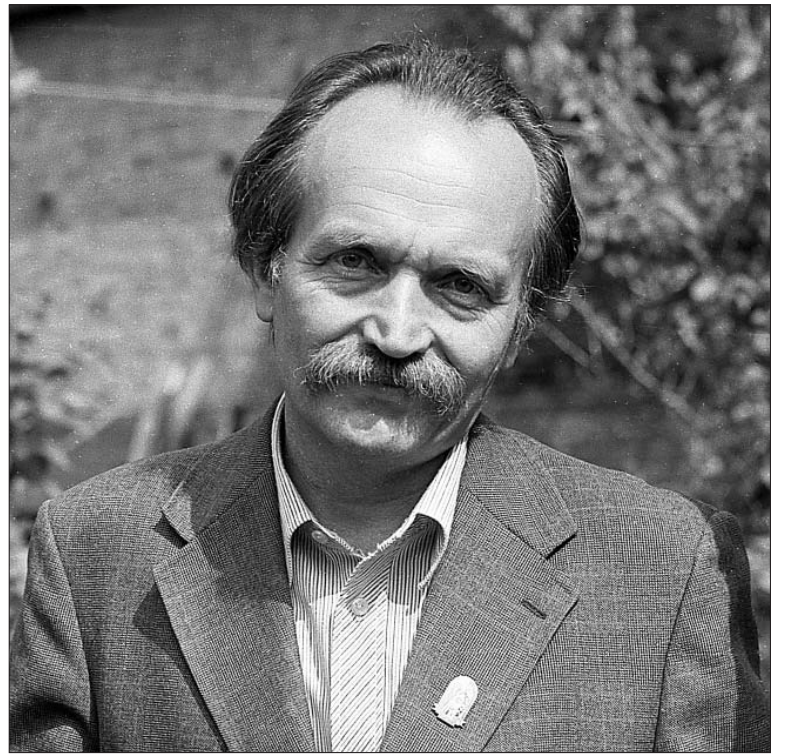
ревні уроки Життя від найкращого у світі Учителя. Розмови з ним, його поведінка, вчинки були школою, яка виплекала мене і багатьох, кого називали “чорноволівцями”.

1994-го я закінчувала Київський університет Шевченка, факультет журналістики, який щойно став Інститутом. У січні не стало Бойчишина. “Він”, кого так любив і оберігав Михайло, лишився без свого найближчого опертя. Я не знала, як підійти попросити про допомогу: вирішила була писати дипломну про “Український вісник”, домовилися наперед, що перегляне — в сенсі відповідності, а тепер панові В'ячеславу не до моїх “наукових пошуків”. Раптом десь у квітні він сам питає: “Як там ваша дипломна? Не передумали?..” Першим читачем моєї скромної праці був Чорновіл. Більше того, давав поради, вносив корективи. А ще на титульній сторінці написав: “...немає страшнішої кари за муки нечистого сумління, бо немає вищою судді за правду. В'ячеслав Чорновіл”. Напевне, моя дипломна — єдина з автографом Чорновола...

Він був справжнім. Це не можна відтренувати, зіграти — бо це єство людини. Шляхетність і природність пана В'ячеслава являла себе у невимушеності спілкування з будь-яким співрозмовником. Дехто, маючи перед собою лише приклад бундючних компартійних бонз, часом закидав йому “простоту” і “доступність”, на що він жартівливо казав: “Я такий як є, пізно мене перевиховувати!”

Виконуючи обов'язки, мені доводилося разом із паном В'ячеславом чимало подорожувати Україною — від Донецька до Ужгорода. Скрізь він за мить “обростав” натовпом. Часом надбували дорогою мацюпуську кнайпочку, одну на кількасот кілометрів. От узяли по каві, от щойно сьорбнути намірився, як тут-таки: “О, Чорновіл!.. А скажіть, пане Чорновіл... а поясніть... а порадьте...” Гадаєте, він бодай комусь відмовив? Одного разу спробувала було “висмикнути” його, треба, мовляв, їхати — і така репліка у мій бік, скоромовкою: “Пані Олено, це ж люди!” Якось не дуже затишно стало...

Ставлячись до всіх людей як

до рівних собі, пан В'ячеслав, людина високої гідності, всіляко уникав панібратства: дуже мало кому говорив “ти” й себе по плечу плескати не дозволяв.

Якою була роль Чорновола в житті України? А яка роль України в його житті? Адже він сам був Україною. Видирив із ворожих пазурів її свободу як власну — голодуючи насмерть, наражаючись на небезпеку втратити, у прямому сенсі, життя. Якось сказав, що боїться лише одного: не дожити, поки відбудеться Україна.

Ще згадка: Чорновіл читає напам'ять вступ до Сосюриного “Мазепи”. Точніше, проказує. Але так, як не зміг би жоден актор. Бо то вже ніби й не Сосюра, то він сам — дитя України, чие ім'я, за дивним збігом, означає “найбільша слава”, — цілим серцем промовляє: “*Я йшов кривавими житами, І знов піду, де гул і мла, Лиш одного я хочу, мамо, Щоб ти щасливою була*”.

Щойно, коли пишу ці рядки, мов приском обпекло: криваві жита... гул... мла...

Любов Чорновола до України була живою, діевою, він будив її, штурхав, говорив до неї з усіх можливих трибун і майданів, невгамовно будував її скрізь — у парламенті, в Русі, в собі, у кожній людині, що йому траплялася. Він ініціював ті доленосні речі, лише за яких держава могла. Після серпневого путчу в СРСР 1990-го Львівська обласна рада на чолі з Чорноволем першою в Україні ухвалила рішення про декомунізацію. Чорновіл був ініціатором створення УГС; відновлення національної символіки як державної; Декларації про державний суверенітет; Акту проголошення незалежності України. Коли 24 серпня 1991-го, близько 21.00, була проголошена Незалежність, пан В'ячеслав вибіг до людей, які не розходилися на площі перед парламентом, узяв з їхніх рук український прапор і вніс у будівлю Ради. Підійшли інші депутати, занесли разом до зали...

Ким був і що значив Чорновіл для України, найкраще виразить, певне, оте скрушне, що вже мало не 20 років чути у найдаліших селах і найгучніших містах: “Ех, нема Чорновола...”

28 червня 1996 р., близько 10-ї ранку, нардепи-рухівці зібрались у ресторанному зальчику готелю “Київ”. Веселі, хоча й змучені після “конституційної ночі”. Хлопці привезли свіже число

“Час/Time”. Я попросила залишити на першій шпальті свого примірника автографи — “для історії”. Купа знаків оклику: “Маємо Україну!”. Окремо — Чорноволовою рукою: “*Не так сталося, як гадалося!*...” Розуміючи, що довелося іти на певні компроміси, він прозиравав крізь роки, які наслідки матимуть “мовні реверанси” (його вислів), надання автономії Криму...

Двадцятирічної давнини звинувачення Чорновола у “владолітві”, “боротьбі за владу” й тоді видавалися смішними нісенітницями. Нині ж і поготів — надто на тлі нинішніх “ігрищ престолів”, коли і владцям, і опозиціонерам однаково залежить лише на отриманні й утриманні влади як засобу власного збагачення. Чорноволові влада була потрібна винятково як єдиний легітимний спосіб побудувати Україну свого бачення — сильну, незалежну, демократичну. За перемоги Чорновола Україна мала шанс іти шляхом, обраним Чехією, Литвою, Польщею. Не випадково Гавел, Лансбергіс, Валенса були його товаришами. Яцек Куронь якось сказав, що любить Чорновола, “як власне серце”. А “владолітний” Чорновіл мріяв, що в Україні, яку він будував, нарешті займеться улюбленою справою — редагуватиме опозиційну газету — “щоб наша влада не дрімала”. Гай-гай...

Пан В'ячеслав був людиною питома українських, сказати б, козацьких етичних цінностей. Його віра в Бога була спокійною і твердою — таке, за Костомаровим, “внутрішнє звернення до Бога, таємний роздум над собою, сердечний потяг до духовного”.

Надзвичайно важливим для нього було жити серед однодумців. Поняття “однодумці”, “сoratники” він поширював і на колеги, і на родину. Ще розповідав, що 1973 р., під час масових арештів українських інтелігентів, узяв “провину” товаришів на себе, зокрема — що це він намовив В. Стуса підписати заяву на захист Ніни Строкатої.

Для нього дуже багато важило товариство — не тільки як середовище спілкування, а скоріш як монолітне братство, спина до спини. У колі однодумців просто випромінював задоволення. Таким колом для нього була наша — його — газета “Час/Time”, де згуртувалися не просто фахові журналісти, а люди, які йшли “до Чорновола”.

Члени Донецької обласної філії Української Гельсінської спілки. 1989 р. Третій ліворуч у другому ряду — В. М. Чорновіл

Пан Чорновіл просто заряджав усіх своєю енергією. Очікування Шефа, як ми називали нашого шеф-редактора, було очікуванням святого. Він злітав сходами на другий поверх (“Шеф біжить!”), стрімко рухався редакційним коридором, важений портфель у руці, берет трохи збився, розстебнутий зеленкуватий плащ майорить за ним, як вітрило. Дорогою кожного привітає-розпитає. Забіг, присів у нашій з Григорієм Павловичем (заст. гол. ред. Григорій Кримчук, — Ред.) кімнатці: “Пані Олено, чаю дасте?” А дівчата вже несуть: пиріжок, домашнє печиво, бодай цукерку, а він гріється під нашими поглядами, і в самого очі сміються.

На ювілей, у грудні 1997-го, приїхав до редакції... Хтось жартома проголосив: “Ми вас, пане В’ячеславе, воліли би вшанувати лавровим, діамантовим, зоряним вінком, та маємо тільки ось такий!” — і дістали велику в’язку бубликів. Шеф, не вагаючись, під оплески підставив шию для “увінчання”...

Був дуже відповідальний, і це само собою стосувалося нас. Я, скажімо, мала бути в його фракційному кабінеті о пів на восьму, а то й о сьомій. Колонку шеф-редактора нерідко надиктовував телефоном, просто під час події.

Чорновіл не “вийшов з народу”, він залишався його часточкою, почувавшись у цій іпостасі природно і невимушено. “Маститих політиків” помітно дратувала ота народна любов, яка, наче велетенська хвиля, котилася за ним.

Ще спогад: 18 липня 1995 року, Софійська площа. Дощ і вітер. Похорон Патріарха Володимира. Приїхав Василь Федорович, водій старенької рухівської “Волги”: “Пан В’ячеслав сказав знайти йому якісь черевики, бо ті геть мокрі”. — “Та він же застудиться!” — “Я йому теж казав, а там людей почали бити, він побіг захищати!” Це був “Чорний вівторок” — перше за часів Незалежності масове побиття народу міліцією. Він затуляв людей собою. Свої черевики і шарпетки передав один із колег. З ініціативи Шефа ми видали “Білу книгу чорного вівторка” — унікальну збірку спогадів очевидців і жертв тієї масакри, яка стала першою репетицією такого “спілкування” влади з народом.

Ще якось, уже незадовго до... Була якась веремія злоби навколо нього: “маститі політики” не просто виконували завдання усунути — вони пили його кров, як дикуни, що сподіваються в такий спосіб перетворитися на героїв. А він ганяв Україною, рятуючи Рух

(читай — Україну). “Вам треба взяти охорону”. З усмішкою, легко так: “Не посміють!”...

До Кіровограда, в ту останню подорож, мали їхати разом. Я поверталася з поїздки до Луганська, зі зборів Крайового руху, де було ухвалене рішення на підтримку В. М. Чорновола. Поверталася геть хвора. Зателефонував, почув, що мені непереливки: “Пані Олено, їдьте додому, лікуйтеся! Все, потім поговоримо, зараз буде НАТО, я виступаю!” Мене досі не полишає наївна думка: якби я тоді поїхала, може, ми якось інакше розташувались у машині, може, дістав би травми, але був живий...” Та де, вони б не дали йому вижити...

У виступі на Установчому з’їзді Руху Чорновіл чітко вербалізував своє бачення України: **незалежна демократична держава**. Ті, хто ще дискутував на предмет “СРСР — федерація чи конфедерація?” були вражені його “радикалізмом”. Деякі “радикальні державники” тут-таки заповзялися ганити за “демократизм”. Але Чорновіл не змінив свого бачення України як сучасної, успішної європейської держави. Був переконаний, що Україна може постати лише на засадах демократії, в іншому випадку на нас чекають “загумінки” (його питоме словечко) цивілізації. Розумів і те, що для побудови такої держави необхідно, але замало зруйнувати підмурівок тоталітаризму — потрібні глибокі, всеохопні реформи. (На той час це поняття ще не дискредитували ті, хто сховався за нього, творячи свої огидні справи). Отже, з-поміж різних варіантів партійного гасла голова Руху вихопив саме це: **“Державність, демократія, реформи!”** Водночас В’ячеслав Максимович був переконаний, що підмурівок Української держави мають бути українські світоглядні цінності. Він боровся за **українську Україну**. Таку Україну будував і такий Україні віддавав себе.

Чорновіл ніколи не ганив Україну і не дозволяв цього робити нікому. Не уявляю, щоб пан В’ячеслав сказав про неї: “Ця країна” — вираз, популярний серед нинішніх “державників”. Він був моральним авторитетом нації, тим люстром, у яке волеюнолею доводилося дивитися всім: суспільству, владі, кожній людині. Монстр, бачачи своє відображення, розбив ненависне дзеркало. Відтоді монстрові ніхто не заважає почуватися красенем.

Чи оговтається колись Україна від цієї втрати? Нещодавно один чоловік сказав: “Після загибелі Чорновола життя пішло в інший бік”. Іноді мені здається, що воно просто зупинилось...

Нові з Огієнкового гурту

Напередодні дня пам’яті Великого Українця, вже удвадцять третє, визначаємо нових лауреатів премії ім. Івана Огієнка. Традиційно комітет засідає в Житомирі, в музеї-кімнаті Колегіатури культури і мистецтв ім. І. Огієнка (див. на фото). А дипломи й медалі лауреатам вручатимуть незабаром у Брусиліві — на його малій

Батьківщині. Називаємо цього-річних достойників.

У галузі літератури:
Дячишин Богдан (Львів) — за серію книг-есеїв з українознавчої тематики; Марищенко Ярослав (Житомир) — за документально-художні книги про російсько-українську війну XXI

ст. “Східний фронт” та “Україна у війні”.

У галузі науки:
Деревінський Василь (Київ) — за монографію “В’ячеслав Чорновіл: дух, що тіло рве до бою”; Махорін Геннадій (Житомир) — за розвідку “Українська революція 1917—1922 рр. та її перебіг на Житомирщині”.

У галузі освіти:
Сорока Михайло, Сорока Олексій (Київ) — за книгу нарисів “Святий Афон і Україна”.

У галузі мистецтва:
Войтенко Валентин (Житомир) — за серію монументально-декоративних полотен.

У галузі громадської, політичної та духовної діяльності:
Мужук Леонід (Київ) — за серію документальних фільмів про маловідомі сторінки української історії.

Професор Микола Тимошик оглядає номіновані книги

Власн. інф.

Носії української — п’яті в світі за вікіпедійною пасіонарністю серед носіїв найпопулярніших мов

Опубліковані дані статистики за лютий 2018, які серед іншого містять показник вікіпедійної пасіонарності — число активних зареєстрованих ре-

дакторів у тому чи тому мовному розділі Вікіпедії (5+ редагувань за місяць) на мільйон носіїв мови. Рейтинг обмежений низу значенням у 5 “пасіонарів”

(редакторів, які внесли за місяць не менше 5 правок) на мільйон мовців. Включені мови, які мають понад 40 млн носіїв.

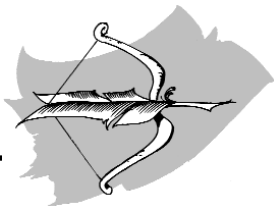
Генеральний директор Асоціації підприємств інформаційних технологій України і засновник ГО “Вікімедіа Україна” Юрій Пероганич відзначив, що українська “Вікіпедія” розвивається лише зусиллями волонтерів-редакторів. Він нагадав, що статтю може створити кожен охочий, так само, як і відредагувати вже існуючу, а також відзначив, що кожна правка у Вікіпедії зберігається окремо, тому тут нічого не можна зіпсувати безповоротно.

Ю. Пероганич закликав носіїв української мови бути сміливими і долучатися до редагування “Вікіпедії”.

Українська Вікіпедія — 12-та в світі за розміром і 20-та за відвідуваністю. Щодня в ній створюють близько 200 нових статей і здійснюють близько 7 тис. редагувань.

З повагою і вдячністю,
Юрій ПЕРОГАНИЧ

Петро АНТОНЕНКО, Чернігів

“З мінометів мали розстріляти центральну частину столиці, мало бути якомога більше трупів, якомога більше крові, йшлося б про тисячі загиблих”.

“Терористичний акт у стінах парламенту, знищивши бойовими гранатами дві ложі, обрушити купол парламенту і автоматами добивати тих, хто виживе. План мав бути реалізований у той час, коли в будівлі парламенту, окрім депутатів, мали перебувати президент, прем’єр-міністр та члени уряду. Паралельно планувався обстріл Адміністрації Президента та житлових будинків на прилеглих вулицях”.

“Другий план — нічне захоплення будівлі парламенту. Охорона будівлі мала бути розстріляна. З використанням мінометів, гранатометів, вогнепальної зброї та вибухових пристроїв планували напасти на помешкання і авто президента, міністра внутрішніх справ та інших”.

Що це — сценарії голлівудських фільмів жахів? Зовсім ні. Це з офіційних документів правоохоронних органів Української держави, зі звинувачень, пред’явлених недавно двом її громадянам.

Перше звинувачення стосується Володимира Рубана. 8 березня його затримали правоохоронці на лінії розмежування на Донбасі, коли їхав із захопленої сепаратистами території, і в автобусі, яким керував, виявили арсенал зброї. В. Рубана заарештовано, порушено кримінальну справу, його звинувачено у підготовці терористичних актів.

І всі ці сценарії стосуються Героя України Надії Савченко. Коли 9 березня в суді оголошувалася підозра в скоєнні злочину Володимиру Рубану, прізвище Савченко не фігурувало. Та дуже швидко з’явилося — як свідка у справі В. Рубана. А через 6 днів, 15 березня, в стінах парламенту Генеральний прокурор України Юрій Луценко оголосив уже подання на народного депутата Надію Савченко, де й було озвучено вказані “сценарії”, які вона пла-

Суспільний діагноз: психоз насилля

нувала здійснити разом з В. Рубаном і спільниками. Терористичні акти, військовий переворот...

Надії Савченко інкримінують близько десятка (!) кримінальних злочинів. А саме: за ч. 1 ст. 109 (дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади); ч. 1 ст. 14 (готування до злочину), ч. 2 ст. 28 (вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією), ч. 1 ст. 109; ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 28, ст. 112 (посягання на життя державного чи громадського діяча); ч. 1 ст. 14, ч. 3 ст. 258 (терористичний акт); ч. 1 ст. 258-3 (створення терористичної групи чи терористичної організації); ч. 2 ст. 28 та ч. 1 ст. 263 (незаконне поведіння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) Кримінального кодексу України.

Про Рубана, якого звинувачують у підготовці, разом із Савченко, найбільших терористичних актів у новітній історії Європи, може, й світу, відомо дуже мало. Ця людина — суцільні таємниці, починаючи з прізвища: виявляється, він і не Рубан. В останні роки він називає себе керівником організації — Центр звільнення полонених “Офіцерський кор-

пус”, називає себе генералом, і чомусь це звання досі не спростувала влада.

В. Рубан народився 1967 року в Казахстані у родині військового. Навчався в київській школі, отримав спеціальність льотчика-інженера в Чернігівському військовому училищі, мав прізвище Гарбузюк. Дослужився до старшого лейтенанта і звільнився в запас у липні 1991 року. Відтоді й аж до 2014 року відомі лише поодинокі факти з його біографії. У середині двотисячних років активно розповсюджував проросійську літературу на території України, для чого створив видавничо-поліграфічну групу. Вона не лише масово друкувала шкільні підручники “Страноведение России” і посібники “Воссоединение Руси”, які чомусь упроваджували в школах Донбасу з 2008 до 2010 року, а й видавала журнали “Веселка”, “Соняшник”, “Київська Русь”. Що ж, якщо у нас нікому зайнятися виданням українських дитячих журналів, то “святе місце порожнім не буває”. Так само, як і щодо звільнення та обміну наших полонених на Донбасі. Саме “генерал” Рубан вихвалявся, що його організація робить це найефективніше.

На відміну від Рубана, Надія Савченко не просто відома, а су-

перпопулярна. Свій 37-й рік народження 11 травня вона може зустріти за ґратами — таке рішення суду, який призначив саме такий запобіжний захід на час слідства. Причому, без права звільнення під заставу, адже це не передбачено при звинуваченні в таких надзвичайно тяжких злочинах, за які може бути навіть вища міра покарання — пожиттєве ув’язнення.

За ґратами Надія вже вдруге. Україна вболівала за неї, коли вона була в російській тюрмі, оголошувала голодування, отримала суворий вирок. Вся Україна раділа її звільненню. Президент держави присвоїв їй найвище звання Героя України. Той президент, у замаху на вбивство якого її тепер звинувачено. Депутат Верховної Ради, перший номер виборчого списку партії “Батьківщина”, з фракції якої, втім, Надія давно вийшла.

Але давайте трохи поміркуємо.

Щодо “правда чи ні”, то більшість українців не вірять нікому — ні Луценку, ні Савченко... Думки інших співгромадян різняться: одні вважають, що все озвучене владою (Генпрокуратурою) — брехня, і таких більше, а інші вважають це правдою.

І оце останнє — найстрашніше, бо люди готові сприйняти такі дикі, апокаліптичні сценарії як “можливі”, “імовірні”. Можна,

звісно, назвати це маячнею, але ж це озвучує Генеральний прокурор України, від імені держави.

Що з нами сталося, якщо таке озвучується, а тим паче, якщо таке чи хоч подібне справді затівається? Так, звісно, вік насилля, тероризму. Інколи здається, що людство вже божеволіє. Так, одною з трагедій останнього Майдану є те, що вперше в часи незалежності зміна влади відбулася силовим методом. Довелося це робити, настільки антинародним був зметений революцією режим, а ще тому довелося, що у нас чомусь не спрацьовують нормальні, цивілізовані методи політикуму. Бо політикум цей нагадує паноптикум з його партійним цирком. Ось і Надія Савченко вже встигла зареєструвати власну політичну партію.

Суспільство переповнене насиллям. Давно лунають заклики до нових Майданів.

Між іншим, у перший місяць після звільнення з російської тюрми Надія Савченко застерігала від третього Майдану, бо “люди прийдуть зі зброєю, і це будуть великі похорони всієї України”. Але минуло не так багато часу, і Савченко заявляє, що “військовий переворот в Україні — це досить очікувана і, напевно, досить правильна подія”.

Сумно і страшно, що такі настрої, на превеликий жаль, теж бродять у суспільстві.

«Доблесть сильніша від тирана!»

Георгій ЛУК’ЯНЧУК
Фото автора

24 березня біля російського посольства відбулася громадська акція “Свободу Українському патріоту Олегу Сенцову!” Ув’язнених патріотів прийшли підтримати митці з Національної спілки художників України на чолі з відомою мисткинею, заслуженою художницею України Мариною Соченко. Вона не тільки намалювала чудовий портрет українського політв’язня Сенцова, а й виступила ініціатором акції, спрямованої на моральну підтримку Олега та інших ув’язнених патріотів України у неоімперській Московії. Учасники акції хотіли донести всім політв’язням, що ми з ними, що наші серця б’ються в унісон з їхніми серцями, що ми боремось за їхнє звільнення і за звільнення України від московського агресора. І що вони — незламні герої в московських новітніх “ГУЛАГах” є народними Ге-

роями України! Олег Сенцов є принциповим громадянином України і це стало його найбільшою “провиною” перед імперією зла, він не визнав агресію, не захотів приймати громадянство держави-агресора, і за це путінський режим засудив його на двадцять років в’язниці за абсурдними звинуваченнями. Усі, хто мають гідність і совість, як і весь цивілізований світ, стають на захист Олега Сенцова, Олександра Кольченка, Миколи Карпюка та інших політв’язнів. Учасники акції закликають словами нашого національного Генія і Пророка Тараса Шевченка: “Схаменіться, будьте люде, бо лихо вам буде!”, та вимагають негайного звільнення громадянина України Олега Сенцова та інших політв’язнів путінського режиму!

На світлині: учасники акції “Свободу Українському патріоту Олегу Сенцову!” біля посольства РФ

Олег ОЛЕКСЮК,
голова Херсонського ОО ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

Просвіт'яни Херсонщини

Попри шалений спротив владних інституцій, продовжують розвивати діяльність осередків товариства “Просвіта”. Актив Херсонського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка протягом лютого 2018 року провів такі заходи.

Щовівторка беремо участь у тематичній програмі “Українське слово” на хвилях обласного радіо “Таврія FM”. Просвіт'яни Василь Загороднюк, Іван Немченко й Олег Олексюк взяли участь у записі просвітницьких телепрограм на обласних каналах “ВТВ плюс” та “Скіфія”.

У переповненій залі краєзнавчого відділення Херсонської обласної наукової універсальної бібліотеки імені Олеса Гончара просвіт'яни Херсонщини спільно з бібліотекарями славнозвісної книгозбірні відзначили сторіччя відомого українського письменника, педагога, науковця, просвітника Яра Славутича — земляка, який протягом довгого періоду свого життя був змушений жити в еміграції. Перебуваючи в Німеччині, США чи в Канаді Яр Славутич (Григорій Михайлович Жученко) все своє свідоме життя працював на розвиток українського слова серед краян світу. Автор англomовних підручників з української мови, літературно-критичних нарисів, редактор і видавець літературно-мистецького альманаху “Північне Сяйво” (Едмонтон), професор Альбертського університету Яр Славутич викладав українську мову й пропагував українське слово. Народився він 11 січня 1918 року в

селі Благодатному Херсонської губернії, залишався вірним національній ідеї відродження України. Автор поетичних збірок “Співає колос” (1945 р., 1994 р.), “Гомін віків” (1946 р.), “Правдоносці” (1948 р.), “Спрага” (1950 р.), “Оаза” (1960 р.), “Маєстат” (1962 р., 1994 р.), “Завойовники прерій” (1968 р.), “Мудрощі мандрів” (1972 р.), “Живі смолоскипи” (1983 р., 1992 р.) та “Шаблі тополь” (1992 р.) в кожній своїй збірці з любов'ю і боєм гзгадував про український степ. Його збірки “Слово про Запорізьку Січ” (1991 р.) та “Соловецький в'язень” (1992 р.) нагадували нам історичну минушину, про яку ми не маємо право забувати. Тому на науково-практичній конференції просвіт'яни-науковці Іван Немченко, Павло Параскевич, Таїсія Шерба, Галина Немченко та інші у своїх виступах наголошували на необхідності більш широкій пропаганди творчого доробку ушавленого земляка. Його літературознавчі розвідки “Модерна українська поезія” (1950 р.), “Розстріляна муза” (1955 р.), “Українська література в Канаді” (1992 р.) видані окремими книжками і зараз мають попит серед шанувальників українського художнього слова. Літературознавчі нариси Яра Славутича “Іван Франко і Росія” (1959 р.), “Велич Шевченка” (1961 р.) та “Шевченкова поетика” (1964 р.) допомагають і сьогодні українській молоді відкривати для себе таланти велетів українського слова.

Спільно з працівниками Херсонської обласної наукової уні-

версальної бібліотеки імені Олеса Гончара, Херсонського обласного краєзнавчого музею, державного архіву в Херсонській області та науковцями Херсонського державного університету просвіт'яни організували та провели велику наукову конференцію з нагоди 150-річчя від дня народження видатного українського письменника, засновника товариства “Українська хата” та Товариства “Просвіта” на Херсонщині, фундатора Української Автокефальної Церкви степового краю, відомого громадського і політичного діяча Миколи Федоровича Чернявського. Наукові філологічні розвідки Наталії Чухонцевої, Івана Немчанка, Галини Немченко вразили присутніх розмаїттям письменницького таланту Миколи Чернявського. Письменник, який народився в рік створення Товариства “Просвіта”, все своє свідоме життя боровся за утвердження української мови на теренах соборної України. Його талант наснажував багатьох краян йти до лав захисників УНР. Його педагогічна праця, його публіцистика ще чекає на своїх дослідників. Певно, що і літературні надбання Миколи Чернявського спонукають бути уважними до літературних і мовознавчих знахідок письменника, який дав поштовх розвитку літературного процесу Південної України. Це йому писали з проханням надати власні твори до того чи того альманаху Іван Франко, Сергій Єфремов, Михайло Коцюбинський та інші. Це він започаткував і впровадив у

життя альманах для молодих літераторів “Перша ластівка” та літературний альманах “З потоку життя”. Це його десятитомник, виданий у Харківському кооперативному видавництві “Рух” протягом 1927—1931 років, і нині є золотим скарбом української літератури. Довгі умовляння обласних чиновників, послідовна робота з депутатським корпусом дали свої плоди — Херсонська обласна рада виділила кошти на друк томика вибраних прозових творів Миколи Чернявського в серії видань “Літературні скарби Херсонщини”. Сподіваємося у червні ювілейного для Миколи Чернявського і Товариства “Просвіта” року презентувати довгоочікуване видання. Письменник, репресований більшовицьким режимом 1938 року, заслуговує на те, щоб його твори з новою відродженою силою наснажували українську молодь на боротьбу за історичну правду, за родинну українську мову.

А в Херсонській центральній міській бібліотеці імені Лесі Українки відбулася презентація роману українського письменника-просвіт'янина Миколи Каляки “Відлучені”.

Вірю, що наукові конференції, численні виступи серед учнівської та студентської молоді Херсонщини, книжкові видання Товариства “Просвіта” сприятимуть відродженню історичної пам'яті серед краян смаглявої Таврії. Будьмо разом у боротьбі за утвердження української мови утвердження справді української державності!

На Ічнянщині відновлено «Просвіту»

Євген ДЗЮБА,
голова Ічнянського РО ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

Торік у грудні в Ічні Чернігівської області відбулися установчі збори ічнянського районного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. (Перші осередки “Просвіти” тут діяли уже в 1910 р.). Головою обрано Євгена Дзюбу, с. Монастирище.

Накреслено попередній план на 2018 р. Це продовження проекту “УПА очима східняків: рабів до Раю не пускають” — створення документальних фільмів-репортажів про національно-визвольні змагання нашого народу.

В YouTube (набравши “Євген Дзюба” та назву проекту) можна переглянути 9 фільмів про Західну Україну та інтерв'ю Патріарха Філарета, Блаженнішого Святослава, архієпископа Ігоря Ісаченка, громадського діяча з Чикаго Романа Яцковського, голову “Просвіти” Павла Мовчана тощо. Зараз збираємо матеріал про Наддніпрянщину.

Започатковується “Відкритий фестиваль патріотичної пісні та поезії “Чернігівська Січ”. Він відбуватиметься в 3-х номінаціях: конкурс патріотичного вірша; конкурс патріотичної пісні; парад вишиванок.

Фестиваль проходитиме в три етапи: районний; обласний; загальноукраїнський.

Загальноукраїнський етап відбудеться 30 червня 2018 року (на честь Конотопської битви 1659 р.) у Національному історико-культурному заповіднику “Качанівка”.

Про участь у фестивалі “Чернігівська Січ” уже заявили львів'яни.

Є домовленість з просвіт'янами Івано-Франківщини про те, що влітку до с. Космач поїде гурт шкільної молоді Ічнянщини для пошукової роботи про діяльність і поховання вояків УПА. Долучаться до пошуків молоді просвіт'яни Чернігівщини, Сумщини, Полтавщини тощо.

6 березня 2018 року відбулася ділова зустріч активу районного осередку “Просвіти” з відомим далеко за межами Чернігівщини реформатором виробництва, громадським діячем, депутатом Чернігівської обласної ради, благодійником, головою правління благодійного фонду “Відродження Качанівки” Віктором Павловичем Кияновським. Він дав багато слушних порад і погодився бути благодійником заходів Ічнянської “Просвіти”.

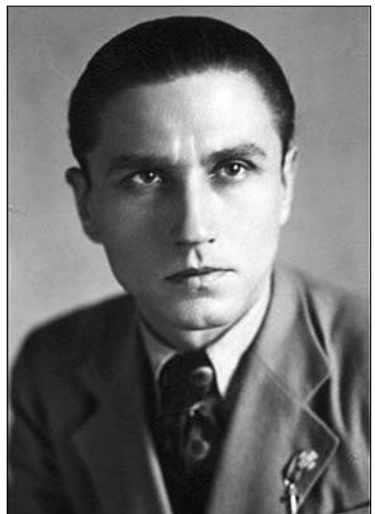
З Положенням про фестиваль “Чернігівська Січ” можна ознайомитись:

ГО “Ічнянський активіст”
04633i.wordpress.com

Ічнянська міська рада:
cg.gov.ua/ns/ichnya

Соціальна мережа “Фейсбук”. Набрати “І-й Відкритий фестиваль патріотичної пісні та поезії “Чернігівська Січ”

Ічнянська центральна районна бібліотека для дорослих (Надія Прочай).

У Решетилівці встановлять пам'ятник Юрію Горліс-Горському

Цьогоріч влада і патріотична громадськість відзначають 120-річчя з дня народження Юрія Горліс-Горського (справжнє ім'я Юрій Юрійович Городянин-Лісовський) — нашого земляка, уродженця Решетилівського краю, старшини армії УНР, письменника, військового і громадського діяча.

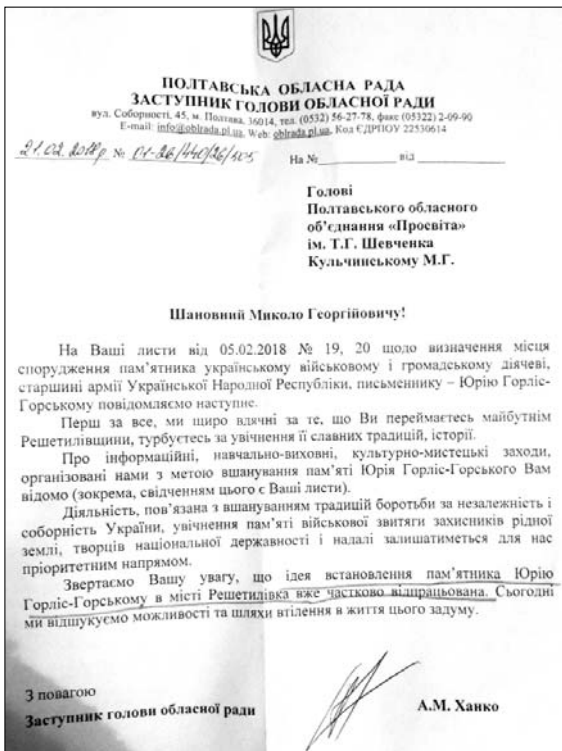
говеує на спорудження пам'ятника. Так вважають очільники Полтавської обласної ради та товариства “Просвіта”.

Ідею підтримали учасники круглого столу у Решетилівці. Чимало патріотичних громадських діячів висловлювали позицію щодо спорудження пам'ятника у селі Демидівка, де народився Юрій Горліс-Горський. “Просвіта” переконана, що пам'ятник має постати у районному центрі Решетилівка. Щодо рідного села письменника, то ми ініціювали найменування місцевої школи на його честь та встановлення меморіальної дошки на її фасаді”, — повідомив Олег Пустовгар, перший заступник голови Полтавського ОО ВУТ “Просвіта”.

Він повідомив, що у зверненні, скерованому голові обласної ради Олександру Біленькому та його заступникові Анатолію Ханку, ВУТ “Просвіта” навало низку аргументів. Зокрема у документі зазначено: “Юрій Горліс-Горський є постаттю всеукраїнського масштабу, тож створення такого місця пам'яті саме у райцентрі є край важливим і для області, і для

району: саме біля цього пам'ятника найдоречніше відзначити День Незалежності, День захисника України (14 жовтня) та інші дати, пов'язані з визвольним рухом. Решетилівці надано статус міста. А село Демидівка не має навіть статусу центру об'єднаної територіальної громади, тож складно прогнозувати його майбутнє у контексті чисельності, соціальної сфери тощо. Як відомо, решетилівська вишивка “білим по білому” є одним із культурних брендів не лише Полтавщини, а й усієї Центральної України. Встановлення пам'ятника саме у Решетилівці ще більше посилює статус одного із найпотужніших туристичних центрів Полтавщини, оскільки збагатить його ще одним туристичним об'єктом”.

Днями на адресу Полтав-

ського ОО ВУТ “Просвіта” надійшла офіційна відповідь від Полтавської обласної ради. Лист підписав заступник голови Анатолій Ханко. “Ідея встановлення пам'ятника Юрію Горліс-Горському в місті Решетилівка вже частково вищрацьована. Відшукуємо можливості та шляхи втілення цього задуму”, — зазначається у документі.

Прес-центр Полтавського ОО ВУТ “Просвіта”

Простіть невігластво земляків, професорко Русова

У Чернігові розгорівся черговий скандал. Цього разу довкола імені Софії Русової.

Редактор тамтешньої популярної Інтернет-газети “Сіверщина”, відомий просвітянин Василь Чепурний порушив перед владою, укотре, питання про достойне пошанування пам’яті видатної українки. На його думку, у найкращий спосіб це можна було б зробити, присвоївши ім’я Русової (або родини Русових) головній бібліотеці області, яку вона із чоловіком Олександром та ще кількома однодумцями засновувала 140 літ тому.

У публікації йшлося про безглуздість увічнення в назві цього важливого просвітницького осередку краю накинута окупаційною російською владою ще 1922 року імені людини, яка не мала жодного стосунку ні до Чернігова зокрема, ні до української культури, книги загалом, — високопосадового чиновника Російської імперії й письменника за сумісництвом Володимира Короленка.

Як зазвичай буває в такій ситуації, відразу знайшлися дуже крикливі й нетерпимі до не суголосних їхньому менталітету думок захисники російського духу.

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук,
професор, журналіст

Про “буржуазну націоналістку” із “ситого Заходу” в інтерпретації бібліотечних працівників

Прикро, але більшість із нас уже звикає до такої тривожної тенденції: як тільки українці, у себе вдома, виявляють бодай найменші потуги до подолання набутого принизливого комплексу хохла-малороса, як тільки активізуються спроби національно свідомої інтелектуальної еліти пізнати і ствердити в свідомості пересічних українців справжніх, а не нав’язаних ззовні героїв нації, — відразу ж виникає, ніби диригований чиеюсь невидимою рукою, шалений, безпосередній чи опосередкований, спротив.

Однак у цій ситуації незвичним є те, що захищати Короленка в Чернігові стали не обивателі, яким, зрештою, все одно з тими іменами чи перейменуваннями, а... працівники самої бібліотеки з її керівництвом на чолі. Отож інтелігенція, нібито еліта краю.

У цьому контексті напрошується для обговорення проблема консерватизму, а то й неприхованої антиукраїнськості значної частини нашої бюджетної інтелігенції. Як і з’ясування причин, чому саме працівники бібліотеки на чолі з її керівницею Інною Аліференко стали горою за “свого” Короленка. Більше того, чому саме вони дозволяють собі висловлювати прилюдно нісенітницю з чужого, ще радянського, голосу. Мовляв, Софія Русова втекла з радянської України на ситий Захід. Отож, послуговуючись лексикою тодішніх кремлівських ідеологів, є “запроданка і зрадниця інтересів трудящого народу”.

Пошук відповіді на запитання, чого більше в таких сенсентах — невігластва, політичної заангажованості, браку знань чи бездумного нехтування чину українського інтелігента-патріота, — потребує окремої публікації. А поки що хочу запропонувати читачам “Слова Просвіти” цілковито невідомі ще в Україні окремі сторінки з життя цієї “буржуазної націоналістки” на “ситому” Заході.

Ідеться про віднайдене автором в одному з архівів Великої Британії, невідоме досі в Україні, листування Софії Русової з керівництвом Українського пресового бюро в Лондоні, яке діяло упродовж 30-х років минулого століття за матеріальної підтримки і безпосереднього керівництва американця українського походження Якова Макогона.

Втім, перед цим першодруком варто нагадати кілька фактів із біографії Софії Русової періоду її життя в Україні.

Українська патріотка без краплини української крові
Дівоче прізвище Софії — Ліндфорс. І генетично в неї не було жодної краплини української крові.

Народжена 1856 року в Богом забутому закутку півночі Городнянського повіту Чернігівської губернії, що на пограниччі з Білоруссю, в селі Олешні, від батька-шведа і матері-француженки. Батько мав там маєток і працював на державній службі. Швидко набув авторитету серед місцевого селянства. І не лише за те, що збудував своїм коштом у селі лікарню і школу, а й тому, що був добрим і справедливим. За те й любили його в цілій окрузі, не раз обирали мировим суддею.

У 18-літньому віці доля юної і красивої франко-шведки Софії перетнулася з долею українського патріота Олександра Русова. Та так, що зі світлою пам’яттю про нього та з Україною в серці жила до останнього подиху свого довгого життя.

Ще юною працювала повитухою на хуторі біля Борзни, навчала селянських дітей в Олешні, створила в Києві перший український дитячий садок.

За часів Української Народної Республіки з головою поринула у вир подій, пов’язаних із наростанням хвилі українського національного відродження. Очолила “Національний Комітет Учителів”, була серед співзасновників педагогічного журналу “Світло”. Далі — керівник управління початкової школи Міністерства освіти, ініціатор дерусифікації української освіти. Розробник концепції української національної школи. Коли уряд УНР переїхав до останньої своєї столиці — Кам’янця-Подільського, ініціює створення двомі-

сячних курсів українознавства для вояків української армії, пліч-о-пліч працює з тодішнім ректором цього університету Іваном Огієнком, засновує “Союз Українок” і стає його першим головою.

Не зрадила своєму високому житейському чину служіння Україні й на еміграції. У Празі стала професоркою Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, активним глашатаєм українського питання в Західній Європі.

Таких промовистих фактів із життя цієї дивовижної української патріотки-державниці можна навести багато.

Але хочеться публічно поставити тим бібліотечним працівникам і очільникам гуманітарного напрямку ОДА в Чернігові, що нібито належать до так званої еліти нації, кілька запитань:

Чи відомі їм такі факти про свою землячку?

Чи пробували збирати численні вирізки про це з діаспорних видань, мережі, копіювати видані за кордоном її власні книги, які донедавна були у спецфондах і які тепер стають доступними? Втім, для тих, хто цим насправду цікавиться.

Чи хотіли, бодай для порівняння, поставити на терези внесок в українське відродження, про яке ми так часто тепер говоримо, Софії Русової і того ж любого їм Короленка?

Чи задумувалися над тим, яку високу ціну платила зневажувана ними Софія Русова за свою українську любов?

Поясню. Платила за цю любов дорогою ціною: тюремними ув’язненнями, висилками, вимушеною розлукою з чоловіком, якому влада забороняла жити в Україні.

М. Тимошик і Г. Дацюк біля пам’ятника С. Русовій у Ріпках

Зрештою — передчасними смертями чоловіка й тримісячної їхньої доньки Людмили, виснажливою нервовою й невдячною громадською працею на ниві українського просвітництва, вимушеною й безрадісною еміграцією. Ім’я ж її упродовж багатьох десятиліть згадувалося тут лише в негативному плані: пані-капіталістка, буржуазна націоналістка, запроданка і зрадниця інтересів трудящого народу.

Цього, бодай крихту, варто таки знати обласним бібліотекарям, працівникам “українського культурного фронту”, щоб не ганьбитися емоційними й бездоказовими репліками про так зване зрадництво Софії Русової і її “сиге життя” в еміграції.

Учні Школи С. Русової в Олешні

“Коли мова йшла про українську справу, то ніщо не могло спинити її завзяття...”

Відповідь на запитання, як і чому ця не українка за походженням так заповзяття й безкорисливо відстоювала українську справу, як любила свою другу набуту Батьківщину — Україну і як дбала про неї у вимушеній еміграції, можна зрозуміти зі спогадів її сина Юрія Русова:

“Коли мова йшла про українську справу, то ніщо не могло спинити її завзяття: ні родина, ні діти, ні переслідування царських жандармів чи большевицьких чекістів, ні тюрми, ні арешти, ні тяжкі персональні втрати майна, ні події приватного життя, ні горе чи втрати близьких. Ніщо не спиняло її енергії в боротьбі за український ідеал і, навпаки, часто щось додавало їй якоїсь нової сили для громадянської і політичної праці”.

Пані Софія важко переживала еміграцію.

Та ще більше вона переймалася тим, що діялося в рідній для неї (через велике кохання до свого чоловіка Олександра Русова) Україні. Там більшовицькі сатрапи за вказівками Москви вже так змордували українське селянство, що від голоду та недоїдання від 1932 року гинули сотні тисяч дітей. Знаючи з преси про результативну діяльність Українського пресового Бюро в Лондоні, вона відправляє туди (з проханням будь-що опублікувати в англійській пресі) написаний воістину кров’ю серця “Заклик на допомогу українських дітей” до чесних людей світу хоч щось зробити, щоб зупинити масштаби цієї світової трагедії.

“Посилаю Вам мій, не знаю, чи Крик, чи Заклик на Запомогу Дітей — може, знайдете можливість її надрукувати в англійській пресі”

Варто процитувати бодай фрагмент із цього листа, аби відчуті пульс серця цієї дивовижної жінки, в якій текла французько-шведська кров, але яка своєю жертвовною працею для України заслуговує на те, щоб називати її великою українкою:

“Посилаю Вам мій, не знаю чи Крик, чи Заклик на Запомогу Дітей — може, знайдете можливість її надрукувати в англійській пресі. Я таку саму послала деінде, але якось завше мушу до Вас звернутися, бо дуже Вас шаную й радію, як Ви багато досягнули серед англійської преси. Але це усе не нагодує ні одну дитинку, не врятує від винищення. Я в такому розпачу перед “успіхами” Літвінова (тодішнього міністра закордонних справ СРСР — М. Т.), що не знаю вже куди йти. З щирою пошаною С. Русова”.

Керівник Українського пресового бюро в Лондоні Володимир Кисілевський уважно віднісся до цього звернення: поширив серед англійських приятелів та офіційно передав на розгляд президії Міжнародного Товариства Охорони Дітей. Своєю чергою, Бюро як член утвореного нещодавно в Празі Комітету рятунку України, звернулося із запитом до британського парламенту, чи не можна започаткувати якусь рятункову акцію в цій справі. Звідти отримали відповідь, що зоблять, що тільки буде в їх силах, і про наслідки повідомлять.

Інформуючи про це в листі-відповіді до пані Софії, Кисілевський додав так: “Невеселі часи перебуває наша ненька Україна. Здається, від татарських лихоліть не знали ми такого гнету й такої біди. Бували важкі часи, але людодійства ніхто не знав”.

В іншому листі Софії Русової з Праги до Лондона ідеться про сотні й тисячі утікачів з України, хто завдяки давнім симпатіям тодішнього президента Чехословаччини Томаша Масарика до українського руху за незалежність знайшов тут тимчасовий прихисток. Її по-справжньому хвилювала доля української інтелігенції — освіченої, патріотичної, справжньої еліти нації, хто в розквіті фізичних і духовних сил мусив нидіти на чужині, не реалізувавши сповна своїх богом даних талантів. В листі до Бюро від 18 вересня 1933 р. вона носить на нову ідею: знайти багатих меценатів чи організувати збірку серед самих емігрантів для придбання або зведення будинку для українських науково-культурних працівників у Празі.

Попередні звернення за океан до багатших українських американців нічого не дали. На ту пору українські часописи в США та Канаді припинили друкувати подібні звернення від розкиданих європейськими країнами своїх земляків. І не тому, що ігнорували їхні нагальні потреби, а тому, що, крім виконання численних своїх культурологічних, наукових і видавничих проєктів, спрямували зусилля на спорудження своїм коштом великого, затратного в коштах, українського павільйону для всесвітньої виставки у Чикаго. Тому з метою не розпорошувати свої сили, не бралися за нові справи.

Цього разу і з Лондона прийшла негативна відповідь. Річ у тім, що засновник Бюро Яків

Макогін ініціював незадовго до цього збірку серед української еміграції Європи відповідних фондів на будову Українського Народного Дому в Празі. Особисто виділяв з власних коштів суму до 3000 американських доларів. Але щоб втілити проєкт у життя, приблизно таку ж суму мало зібрати й саме громадянство. Інформуючи про це Софію Русову, Володимир Кисілевський припускає, що таку суму громада навряд чи збере і пан Макогін, очевидно, своїми силами старатиметься завершити акцію. “Це поважний гріш і важко жадати від п. Макогона, щоб рівночасно ще й другу будову підпомагав, а також майже виключно сам один. Треба шукати когось іншого — дуже болючі для нас справи”.

“Чи не можна було б увести справу Галичини в Парламент Лондонський?”

Ще один Софіїн лист і ще одне прохання не особистого характеру. Тут вона від імені празького відділення Союзу Українських Жінок шукає вихід на якусь всесвітню благодійну організацію в Лондоні або якусь британську багатійку, що відома як меценат. “Звертаюся до Вас із повним довір’ям. Чи Ви знаєте таку леді, чи варто до неї звертатися? Якщо Ви ухвалюєте таку нашу акцію, будь ласка, перешліть їй наше прохання. Може, знаєте когось іншого?”.

Відповідь з Лондона не забарилася, цього разу вона була обнадійлива. Володимир Кисілевському довелося добре потрудитися, щоб справді допомогти в проханні, а не підготувати формальну відписку. 18 травня 1933-го він пише до Праги:

“Я розвідав подробиці про пані Гаустон і думаю, що можна вислати до неї листа в справі захорони. Сподіюся, що жіноча рада не має нічого проти того, що ми листа дещо справили та переробили на машинці, щоб улегшити читання пані Гаустон та її секретарці. Листа пересилаю назад, бо його треба ще раз підписати,

Макет маєтку Русових

прибити печать і вислати з Праги, а не з Лондону. На листі подана докладна адреса пані Гаустон”.

Спонтанні пошуки Софією Русовою контактів з якимись впливовими міжнародними громадськими чи благодійними організаціями для вирішення разових нагальних питань української жіночої спільноти в Європі, що зазвичай давали незначний ефект, вивели на думку ставити питання ширше: добиватися, щоб організація українських жінок на еміграції була прийнята як повноправний член організованої міжнародної жіночої спільноти. За таких умов можна було б системно й ефективно відстоювати свої права. І знову Бюро в Лондоні стало першим етапом для з’ясування цього питання. І знову в особі Кисілевського Софія вчергове знайшла однодумця. Його відповідь, як завжди, конкретна, оперта на пророблений задалегідь немалий обсяг роботи, що потребував і часу, і зусиль:

“В/ш п. Професор,

Писали Ви мені кілька місяців тому в справі українського жіноцтва та заступництва його в міжнародній жіночій організації. Листа Вашого передав був пані Шіпленкс, а тепер зустрів її понову та знов пригадав ту справу.

Пані Шіпленкс говорила особисто з англійськими активістами і управою того товариства. Вони порадили, щоби Ви, шановна

пані Професор, звернулися до Львова, прохали відтіля повновасти заступати їх і тоді англійська група буде напирати, щоби українок було прийнято як повноправних членів делегації. Коли наспіє до Вас повновасть, будь ласка, перешліть її до Лондону, будемо робити дальші старання”.

Польські нагінки українців Галичини спонукали Софію Русову знову діяти. Ось уривок з листа старому знайомому у Лондон:

“Знову мушу звертатися до Вас. Чули, що робиться в Галичині? Союз Українок закрили. Уявіть собі — всі філії, щось неможливе в організації, яка має тисячі членів. Научіть, як протестувати... Чи не можна було б увести справу Галичини в Парламент Лондонський — це єдина інституція, до якої українки могли б звернутися. Ми маємо вам скласти детальний меморандум. Напишіть, що маємо зробити і що мусимо робити”.

“Допоможіть двом юним українкам!”

У цьому ж листі вона просить пошукати серед шановних лондонських “леді” таких, хто зголосився б узяти до свого помешкання на літо двох юних українок — літ 15-16, доньку покійного Вакули і доньку Моралевича. Дівчата хворі, виснажені, потребують бодай нормального харчування. “Дуже-дуже прохаю відповісти мені на все це”.

Кисілевський і цього разу займався обома проханнями. Про результати оперативно й по суті повідомив заявницю.

Щодо подій у Галичині: “Бюро одержало всі вістки минулого тижня і відразу поробило відповідні кроки в тій справі. Пані Шіпленкс дістала повідомлення, хоч вона тепер не перебуває в Лондоні. До англійської преси подали ми також таке повідомлення. Що дальше будемо робити, то побачимо доперва як обставини будуть вимагати. В кожному разі, запевняю Вас, В/шановна п. Професор, що ми тут слідкуємо за всім, що робиться на українських землях та зі своєї сторони робимо те, що можна...”

Щодо прохання про двох студенток: “Сумніваюся, що знайдеться таке місце. В університетах лиш “вимінюють”, а на заплачення удержання фондів немає. В усякому разі, будемо розвідувати”.

Останній лист Володимира Кисілевського до Софії Русової датується 7 березня 1939 року. У ньому повідомлялося, що панство Макогонів виявило інтерес до її проєктів і виявило бажання зустрітися за першої ж нагоди їхньої поїздки до Праги. Попри те, що за вказівкою Якова Макогона

Кисілевський почав згортати діяльність Бюро, цей його лист ще дихав надією. Ось остання фраза:

“Нами, українцями, почав інтересуватися світ. Коли б тільки те заінтересування мало для нас ще якісь практичні користі, то було б краще”.

Детальний аналіз уперше залучених із лондонського архіву до наукового обігу досі невідомих навіть дослідникам листів Софії Русової проливає світло не лише на окремі малознані або й зовсім невідомі епізоди з життя цієї особистості, а й додає нові штрихи до

ще не написаної повної й правдивої історії української еміграції. На часі є першовидання в Україні такої епістолярії.

Листи Софії Русової з переповненої українськими емігрантами Праги до Лондона підкуповують щирістю, безпосередністю і деякою наївністю. Далека від політичної колотнечі в середовищі української еміграції, вона й на чужині не переставала займатися тим, чому присвятила своє життя в Україні, — національному вихованню українських дітей, ствердження в підростаючого покоління чуття національної гідності, жіночі питання, захист і промоція української культури та тих небагатьох одержимців, хто її наполегливо підносив.

Три свіжі факти з малої батьківщини професорки Русової

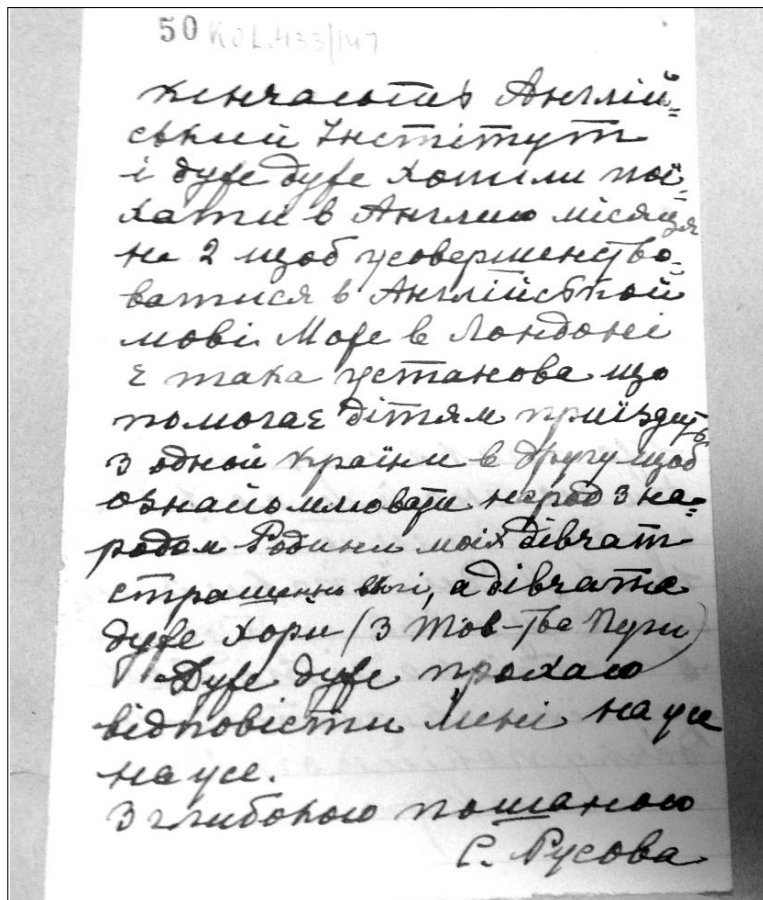
На день уродин Софії Русової, 18 лютого, автор цих рядків із невеликим гуртом київських послідовників званої особистості здійснили поїздку до Олешні. Таку поїздку щороку незмінно ініціює відома журналістка, першовідкривачка Софії Русової для Олешні і України Галина Дацюк.

1. Господарська і паркова територія колишньої садиби Русових, довкола якої розкинулися відомі далеко за межами області цілющі озера, передана місцевому бізнесмену в оренду на 50 років. На цій території побудовано чимало будинків для маєтних відпочивальників. Є і лазня. Є в одному з будинків для гостей і кімната, присвячена Софії. А поруч — ще не до кінця розвалена будівля родини. Радянська влада тривалий час використовувала добротний кам’янодерев’яний двоповерховий дім за лікарню. Влада ж незалежної України і маєтні бізнесмени мовчазно споглядають, як гине на очах ця сакральна споруда. Її дивний вигляд зберегли для нащадків майстри з Олешні лише в макеті.

2. Під егідою заснованого при бізнесовій структурі в Чернігові благодійного фонду імені Софії Русової на території напівзруйнованого колишнього обійстя Ліндфорсів-Русових для українських відпочивальників пансіонату “Голубі Озера” влаштовуються концерти, зорієнтовані на пропаганду російської попси. З-поміж таких — пісні Розенбаума...

3. Чиновники обласної державної адміністрації двічі зневажили звернення зареєстрованої в Ріпках Всеукраїнської асоціації ім. Софії Русової щодо присвоєння обласній науковій універсальній бібліотеці імені її справжньої засновниці Софії Русової.

...Простіть невігластво земляків, професорко Русова!

Рукопис С. Русової з лондонського архіву

«... мене з Гончаром нічого не могло розділити за його життя, не розділить і тепер, ніколи не розділить»

Оксана СЛПУШКО,
професор КНУ ім. Т. Шевченка,
м. Київ

Учень 10 класу Павличко уважно читав перший роман Гончара “Прапороносці”, захоплювався ним. Пізніше Павличко напише у спогадах: “Але вже тепер, за нових часів, коли я побачив на стіні в Рейхстазі прізвиська українських червоноармійців, мене вдарила думка про те, що всі Хаєцькі, Маковей, Блаженки і Шовкуни повернулися з війни рабами. Сталін погнав їх на війну з УПА, в колгоспи на безоплатну роботу, їх переслідували за українську вишиту сорочку, мову і пісню. Все, що вони здобули, пішло Москві”.

1954 року Павличка прийняли до Спілки письменників України на пропозицію Миколи Бажана. Заяви його не було, як і рекомендації Львівського відділення Правління СПУ. На тому засіданні був Гончар, який підтримав кандидатуру Павличка. Знає, чим, уже знав його твори. Свої враження від першого близького спілкування з Гончаром Павличко описав так: “Людська гідність і національна самоповага — це те, що з поведінки Гончара впало мені в око і запам’яталося назавжди”. 1959 року на з’їзді письменників Павло Тичина критикував збірку Павличка “Правда кличе!”, Олесь Гончар

Творчо-професійні, громадянсько-суспільні й людські стосунки Олесь Гончара з Дмитром Павличком — особлива сторінка Гончарознавства. У першому томі “Спогадів” Павличка є стаття “Олесь Гончар (Іди за мною!)”. Постає Олесь Гончара подана, як найголовніша в творчому житті Дмитра Павличка.

сказав Павличкові: “Добре, що ти не подякував Тичині за його слово. Знаю, ти не послухав самого Кондуфора! Не треба дякувати за холуйську службу владі!”

У Львові взимку 1959 р. Павличко проводжав Гончара до його готелю. Глибокими заметами ішли вони — Гончар попереду, позаду Павличко. Дмитро Васильович зізнавався, що він пригнічений русифікацією України: “Я не бачу виходу для себе з ситуації, коли мене змушують кається за вірші з книжки “Правда кличе!” Мені хочеться покинути це мерзенне життя, повернутися в ліс, де я вже був, але там уже нема тих...” На це Гончар відповів дуже коротко: “Іди за мною!” Павличко згадує, що “зрозумів двозначність його відповіді. Замовк і, засоромлений своїм набридливим скиглінням, ішов... за Гончаром. Ішов тієї ночі, ішов довго через усе життя своє, аж до прощання з ним на Байковому цвинтарі. Але “Іди за мною!” означало також “не йди поруч”. Я навчився того вечора тримати дистанцію, йдучи за Гончаром. Я ніколи не ніс ореола над його головою, душею чув його душу, намагався бути серед

тих письменників, яких називали гончарівцями”.

Павличко згадує: “Моя зустріч із Шелестом пройшла під знаком особливо доброго ставлення до мене з боку Олесь Гончара. Саме Олесь Терентійович зіграв першорядну роль у тому, що мені пощастило з 1963 року покинути Львів, жити в Києві, належати, з одного боку, до шістдесятників, а з другого — до старших письменників, які не тільки там, де можна, а й там, де заборонено, проводили лінію на збереження, захист, розвиток української мови й на виховання письменницького середовища в дусі служіння хоч пригнобленим, але живим Україні”.

3 квітня 1968 року відбувся ювілейний вечір Олесь Гончара до 50-річчя від дня його народження. Павличка викликали в ЦК КПУ й попередили, щоб на вечорі ніхто не згадав його роману “Собор”. Але Павличко, вітаючи Гончара від імені Спілки письменників, перераховуючи всі його твори, згадав “Собор”. Але ж тільки назвав цей найкращий твір Гончара, все життя потім дорікав собі за те, що злякався, промовчав.

Валентина Гончар, Дмитро Павличко, співачка Галина Колесник, Олесь Гончар, Іван Драч і диригент Володимир Колесник. Конча-Озерна, 1991 р.

Важлива сторінка їхніх стосунків — дискусія про творчість Івана Франка. У серпні 1986 р. відзначали 130-ліття з дня народження Каменяр. Павличкові зателефонували з російської “Литературной газеты” з проханням написати статтю про Івана Франка. В тій статті читаємо: “Майстер простого, небагатослівного, безжально реалістичного письма, Франко створив десятки й сотні розмаїтих людських портретів, дістаючись до найпотаємніших закутин душі, в кожному випадку йдучи за правдою характеру й правдою життя.

Він знищив і, здавалося, розвіяв назавжди сентиментальну, псевдодонарду й псевдоромантичну традицію українського оповідання, яка, проте, несподівано відродилася в наші часи під виглядом особливо підсолоджененого поетичного романтизму, не маючи, зрозуміла річ, перед собою жодної перспективи”.

Гончар несподівано написав листа Павличкові, хоч вони ніколи не листувалися. Для Павличка той лист був болісним. Олесь Терентійович відзначив, що здивований, бо автор “кидає каміння

«Війнуло земним, неповторним, як сама юність...» Олесь Гончар — працівник районної газети «Розгорнутим фронтом»

Олексій НЕЖИВИЙ,
доктор філологічних наук, професор

Тоді йому виповнилося тільки п’ятнадцять років. Так, усього лише п’ятнадцять, а він — випускник Бреусівської семирічки — вже працівник районної газети “Розгорнутим фронтом” — органу Бригадирівського райпарткому та райвиконкомом Харківської області. Тепер це Козельщинський район на Полтавщині.

Що міг тоді відчувати й розуміти допитливий юнак, у якого найбільшим бажанням у житті було писати, навіть образно відтворювати те, що бачив. Трагічний 1933 рік. Саме тоді, після закінчення школи, Олесь Гончар став штатним працівником газети, до якої став дописувати ще школярем. У Бреусівці він почав навчатися у кінці 1931 року. А 24 грудня 1931 року газета “Розгорнутим фронтом” повідомляла:

“Дзвони на індустріалізацію.

На виклик василівчан відгукнулись колгоспи х.х. Сердюків та Винників — “Шевченко” та “Нове життя”, які ухвалили мідні дзвони з Бреусівської церкви віддати на індустріалізацію країни.

Викликаємо всі села де ще є церкви — останні притулки класового ворога — виносити ухвали та здавати дзвони на індустріалізацію”.

Ця інформація насамперед свідчила про те, що в полтавському краї тривало знищення духовності українського народу. А восени 1932 року почався зловісний голодомор. Газета “Розгорнутим фронтом” від 21 лютого 1933 року повідомляла, що весь Бригадирівський район — чорний район,

що за відсутності більшовицької боротьби у збиранні насіння занесений на чорну дошку.

Читаємо замальовку від 9 травня 1933 року “Два трактористи” за підписом Олесь Гончар. Чомусь її пейзажний зачин викликає якусь тривогу, відчуття, що нове не завжди краще від того, яке складалося століттями: “Сонце поборолло ворону ніч... Розвіяло туман... і, мов на долоні вималювався ландшафт Сухой: традиційні хатки і верби... Чернеча гора з переярками... і незабутні глибокі сліди... А за селом два трактори різали м’які стерні полосами чорного мила”.

Далі молодий автор переходить до, здавалось би, побутової сцени: обіду двох трактористів. Однак саме вона є красномовним свідченням тих кардинальних змін, що пройшли на селі, які талановитий Павло Тичина висловив у досить категоричній образній формі:

**Одна одна турбація
Традицій підризація
Колективізація.**

Що ж побачив нове в той зловісний 1933 рік молодий автор?

“Колгоспна їдальня. Тут і Лаврін і Ілько. Проте Ілько, як ударник одержав кращу вечерю.

Лаврін обурився. Лице почервоніло, затряслось підборіддя:

— Що? Я не тракторист? Не в одній зміні з Мечем!? Чому вечері неоднакові?

— А виорали ви однаково? — втрутився бригадир.

— Давай, Лавре, позмагаємось. По-більшовицьки! — (це Ілько весело)”.

Однак у декого з читачів уже тоді складалося враження, що результати більшовицького змагання виражалися у більшій тарілці супу для напівголодних людей.

Саме жорстокий голодомор, бажання врятувати своє життя і

близьких людей, спонукає до тяжкого, за тодішніми мірками, злочину селянку із Пісківської сільради. На колгоспному полі вона зрізала кілька колосків. (“Покарати куркульку Первакову”, газета “Розгорнутим фронтом”, 4 липня 1933 р.). Стилістика тодішньої радянської преси змушувала оперувати специфічними, тобто антигуманними, мовними формами: куркулі та їх поплічники, намагання зірвати виконання продподатку, розікрасти колгоспний урожай, zostавити колгоспників без хліба, пошкодити колгоспам, розвалити їх з класовою метою і т. д.

Коротка за змістом інформація “Близько нам додому...” (5 серпня 1933 р.), за підписом О. Гончар, насправді розповідає про трагічні наслідки голодомору. У Лутовинівській сільраді керівництво колгоспу “Розгорнутим фронтом” не організувало польові табори, хоча відстань до села півтора-два кілометри. “Через відсутність таборів, прогули і запізнення на роботу в колгоспі габельний прорив у збиральний”. Насправді зміст стає зрозумілішим, якщо згадати про спустошені полтавські села, коли знесилені селяни в трагічному чеканні нового врожаю не могли подолати відстань у півтора-два кілометри.

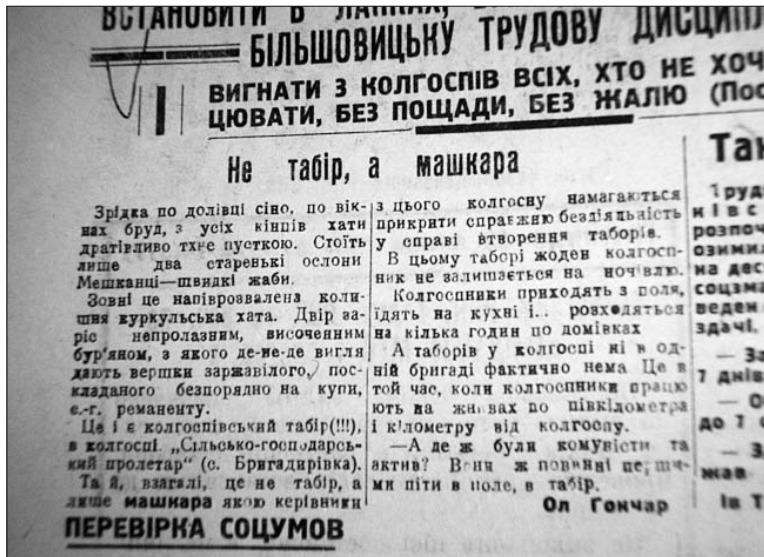
Бібліографічний покажчик “Олесь Гончар” (“Український письменник”, 2013 р.), що підготовлений у Національній парламентській бібліотеці України подає за 1933 і 1934 роки дев’ять назв газетних публікацій на сторінках газети “Розгорнутим фронтом”. Насправді їх набагато більше. Укладений нами покажчик (упо-

рядники Оксана Нежива, Олексій Неживий, Олександр Неживий) містить уже 41 позицію.

У дев’ятому томі творів Олесь Гончара (Гончар О. Т. Твори: в 12 т. Том 9. Книга 1. К.: Наукова думка, 2012. — 887 с.) в коментарях вміщено такі публікації із газети “Розгорнутим фронтом”: “Два вечори”, “Два трактористи”, “Зима в колгоспі” “Перебудова”, “Розтопити крижану байдужість до дітей”, “Доки ж в Сухій знушати-муться з коней?”.

Критичне ставлення до далеко не позитивних прикладів “нового” способу життя, вміння аналізувати, хоча б на рівні окремих епізодів, найбільш характерне для цих кореспонденцій. Таким є допис “Розтопити крижану байдужість до дітей” (1934. — 1 лютого), де йдеться про дитячі патронати для дітей-сиріт, що створені в багатьох колгоспах району. Хоча молодий журналіст і не називає причини їхнього сирітства (а це, безсумнівно, голодомор 1933 року), однак правдиво відтворює картини їхнього жалюгідного існування: діти худі, слабкі, бо “те, що варять дітям, подає управа колгоспу”, вони не відвідують школу, живуть у брудних холодних приміщеннях. І як підсумок: “Партосередки сільради повинні розтопити байдужість бюрократизму у ставленні до дитячих патронатів”.

Творчий досвід 15-літнього Олесь Гончара — це насамперед досвід розвитку образного світовідчуття майбутнього талановитого письменника. До того ж перші життєві враження дитинства та юності нерідко збігалися з національним світобаченням українців, особливо

в “сентиментальну” і псевдоромантичну традицію українського оповідання”. Про кого ж тут ідеться? Марка Вовчка? Архипа Тесленка? Степана Васильченка? Марка Черемшину? Коцюбинського? А в післяжовтневий період ярлик “поетичного романтизму” кому ж адресується? Яновському, Довженку та й ще багатьом, для кого, як і для Гоголя, щось таки важить і фольклор, саме самосприймання нашого народу? Термін “поетичний романтизм” — невдалий, він штучно сконструйований недоброзичливцями нашої літератури, тими, хто відмовляв їй у життєвій реалістичній правдивості, а от “поетичний реалізм” (термін належить Достоевському) — це справді реальність, прикметна риса, притаманна багатьом творам української прози: і класичної, і сучасної. Добре це чи ні — хай судить читач. Не нам із Вами розпалювати в літературі щось схоже на “ірано-іракський конфлікт”, безглуздий і братовбивчий своєю суттю”. Дмитро Васильович написав відповідь Гончарові, в якій наголосив, що “Гончарівський реалізм — це реалізм поетичний”, але чи можна прикладати цей термін ... до всієї української прози від Квітки Основ'яненка до Григора Тютюнника? Мабуть, ні. Від Квітки починалася згадана мною традиція і, власне, Григор Тютюнник показує, як можна прекрасно писати, належачи до традиції Франка і Стефаника. Павличко переконаний, що найбільше заважає українській літературі “закоха-

Павло Тичина, Олесь Гончар, Платон Майборода — перші лауреати Національної премії ім. Тараса Шевченка. Київ, 7 червня 1962 р.

ність у своє начебто виняткове поетичне світовідчуження”. Натомість говорить, що у нас розвивається “сувора реалістична традиція”, прихильником якої Павличко, по суті, виступає. Він бажає українській прозі, щоб вона “мала більше інтелекту, філософського духу, твердої мислі”. Стратегічний напрям української літератури Павличко твердо бачить у реалізмі. Згадуючи цю дискусію, Павличко резюмує у своїх “Спогадах”: “Але мене з Гончаром нічого не могло розділити за його життя, не розділить і тепер, ніколи не розділить”.

На жаль, лист-відповідь Павличка Гончарові ніде не опублікований. Він надрукований єдиний раз у I томі “Спогадів” Павличка.

Олесь Гончар, хоч не одразу, але все-таки захищав Пав-

личка, коли керманічі Спілки письменників змушували його добровільно подати заяву про відхід з роботи на посту головного редактора “Всесвіту”. Гончар написав на захист Павличка листа до В. Щербицького. Павличко дякує: “Мені, уже вигнаному із “Всесвіту” письменникові, підозрілому націоналістові, що друкував переклади А. Перепаді та Д. Паламарчука під іншими прізвищами, бо ті імена були забороненими, але випишував гонорари саме для них, мені, редакторів, приятелями якого були, за свідченням органів КГБ, І. Світличний, Є. Сверстюк, І. Дзюба, В. Стус, Є. Попович, О. Сенюк, М. Лукаш, Г. Кочур, І. Білик, О. Синиченко, М. Москаленко, В. Скуратівський, Гончар подає руку”.

Пам'ятник Олесю Гончару в Києві

Дмитро Павличко, захоплений творчістю Гончара, написав статтю про його романи, відзначив його мову, “дорівнятися до якої не міг ніхто з видатних прозаїків України другої половини ХХ ст.”.

“Тепер я перечитую його “Щоденник”, — пише про свого вчителя Павличко, — знову бачу людину мудру, освічену, далекоглядну, позбавлену самолюбства, прагнучу зрозуміти свій час і тих людей, що споріднені були з ним любов'ю до України і до правди”. Павличко переконаний, що не належав до улюблених поетів Гончара. Улюбленими були Іван Драч і Борис Олійник. Але навзаємна прихильність між Павличком та Гончаром з роками зміцнювалася. Олесь Гончар виступає на Установчому з'їзді Товариства української мови ім. Т. Шевченка,

на установчому з'їзді Народного руху. Всюди Павличко запрошує Гончара не як гостя, а як духовного лідера української нації. Дмитро Васильович пише: “Пекло його життя, на мою думку, було набагато страшнішим за муки ув'язнених дисидентів. Я називав і завжди називатиму Олесь Гончара ув'язненою совістю ув'язненого народу. Ця совість ніколи не замовкне, говоритиме навіть тоді, коли ми, нарешті, станемо вільними. Адже пам'ять про рабство є найкращим вартівим свободи”.

26 червня 1995 року Олесь Гончар записав у своєму Щоденнику: “Дмитро Павличко — це мислитель, достойний продовжувач Івана Франка, каменярь нової доби” (Щоденники. — Т. 3. — К., 2004. — С. 573).

це відчутно в роздумах на сторінках щоденника, де говориться про трагедію рідного краю, відчуття рідних, близьких людей, земляків-полтавців, що збереглося у свідомості на все життя: “05. 08. 1963. 33-й рік, цей нечуваний голод, він підірвав здоров'я нації”, “11. 07. 1971. Мабуть, таки треба подумати написати й мені про Суху, Кобеляки, Стрижску, Ворсклу — про рідний край. Бо хто ж напише, розкаже? [...] Були оази, левади, ставки, коні в тачанках, люди, душки і незалежні, — де вони стали старцями, чи ким? А на місці степових левад їхніх — пеньки ще бачив, куці обгризені, сліди хат, обвалені колодязі... Божі! Що ми пережили! За віщо кара така? Отой розгул самознищення...”, “26. 07. 1989. Читаю записи свідчень — з народних уст — про голод 1933-го. Зробив записи мій земляк, славний хлопець Сашко Мищенко, родом з Бреусівки. Знайомі села, знайомі прізвища, що поширені в наших полтавських краях. Все про ту весну, про те страшне літо нечуваного людомору. ... Цілі сім'ї голод косив. Найбільше косило людей у червні, коли вже в житові вибивалися колоски. У полі, на буряхах людей пухлих лежало, як солдатів після бою. — Війна після років скільки людей не викосила, як голодовка за півроку — від Різдва до жнив”.

Тільки за умови поєднання життєвого й художнього досвіду розвинувся письменницький талант Олесь Гончара, що збагатив українську літературу справді національними характеристиками, які пізнаються в контексті реалістичних традицій.

Недаремно, ще в кінці 50-х років ХХ століття, одним із перших в українській літературі у романі “Людина і зброя” правдиво відобразив трагедію голодомору в історії українського народу: “— Підкріпивсь? — звернувся він до Духовича, коли той доживав свій розкислий хліб. — Це ще нічого, хліб

Сестра Олесь Гончара Олександра

Державний літературно-меморіальний музей-садиба Олесь Гончара, с. Суха

як хліб, я он у тридцять третьому всю весну бур'яном харчувався.

Насічу, було, лободи та в казан, заллю водою і варю.

— А ви що...без матері?

— З усією сім'ю один я вижив. Пухлий, ноги у водянках, а якось вижив.

Трудна була весна, ох і трудна. Куди не зайдеш — пуста... Вікна повидирані, і в хатах тхне...

А коли стали хліба поспівати, візьму було наволочку та ножиці — і в поле. Жито високе, вродило тоді не гірше, як цього літа. Заберусь у гушавину, щоб об'їждчик не побачив, і нишком наріжу, пострижу тих колосків повну наволочку. Багато, хто ходив тоді отак стригти колоски. І їх об'їждчики ловили, називали “куркульськими парикмахерами”,

Батьки и старша сестра О. Гончара Олександра

хоч ніякі вони й не куркулі, а просто голодні люди”.

Попри критичне ставлення Олесь Гончара до своїх перших публіцистичних і літературних починань, 30-років ХХ століття, в листі від 31 січня до товариша по роботі в газеті, письменника Олесь Юренка він писав: “Одержав листа і пожовклу від часу “Розгорнутим фронтом”... Сумно стало.

Війнуло земним, неповторним, як сама юність”.

У вересні 1934 року Олесь Гончар став студентом Українського технікуму в Харкові, який закінчив 1937 року й упродовж кількох місяців працював у Мануйлівській школі Козельщинського району, а потім навчався на філологічному факультеті Харківського національного університету.

Олесь Гончар між творчою свободою й тоталітарним шаблоном

Микола СТЕПАНЕНКО,

доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, член НСЖУ, член НСПУ, Полтава

“О. Гончар — мудрець, він за строем душі філософ. Йому б не письменником бути, або й ним, але не зараз. “Думайте про високе”, “Бережіть собори ваших душ” — це крик у пустелі, філософи завжди були пустельниками”. Так про Олесь Гончара сказав великий український правдолюб Григорій Тютюнник. Сперечатися з цим майстром слова навряд чи хто осмілиться, бо сягнути його вершин у царині малої прози ще нікому не вдалося та, мабуть, і не вдасться.

А ось на Олесь Гончара, про якого щойно цитоване величне слово мовив його краєнин, котрий у таких речах, як критик, “рідко помилявся” [7 вересня 1993]¹, помітні нападки, причому з різних боків, від різних людей. Письменника звинувачують у численних гріхах: прислужувався владі, приймав від неї нагороди, обіймав високі посади, зрештою, не опинився в таборах ГУЛАГу разом із Левком Лук’яненком, Василем Стусом, Іваном Світличним, Євгеном Сверстюком й іншими українськими достойниками, не полишив на знак протесту України й не вийшов за кордон разом із Миколою Руденком, Петром Григоренком, Надією Світличною й іншими, кому судилася свого часу емігрантська доля. Критики намагаються довести, що Гончар — гість із минулого, що його романи, оповідання, новели, публіцистика не про день суший, а про день збіглий, що вони пронизані комуністичною риторикою, що митець нібито спотворював історичну дійсність, підлаштовуючи її під тодішню ідеологію. Одне слово, Олесь Гончар — великий грішник, про якого варт забувати або принаймні не актуалізувати його творчості, не вивчати її в школі (хай припадає пороком забуття), поступово виводити набуток письменника з літературно-мистецького простору.

Безгрішних у цьому світі не було й не буде. Це правда. Та правда і в тому, що все пізнається в порівнянні. Є гріхи непрості й прощенні, вимушені й невимушені. До речі, це добре підтверджує сам Олесь Гончар, оцінюючи літературний хист Григора Тютюнника в такому письменницькому контексті: “Був Яновський і був Собко. Був Григорій Тютюнник і був графман Хорунжий” [2 грудня 1994] і радячи авторам п’яти томної “Історії української літератури” обов’язково вияскравлювати з-поміж великої армії художників слова людей творчих, талановитих і пустопорожніх балакунів, затятих ортодоксів, не загнати весь літературний процес у якісь штучно зліплені рамки.

Отож в українській літературі були Олександр Корнійчук, Любомир Дмитренко, був літературний критик Микола Шамота й був та залишається Олесь Гончар зі своїми “Тронкою”, “Собором”, “Твоєю зорею”, пристрасними публіцистичними зверненнями на захист української мови, культури, героїчної минувшини та непростого сьогодення.

Якщо не зважати на подану вище сентенцію про пізнання всього в порівнянні, а діяти за принципом “все і вся”, то в нашому духовному світі не буде Павла Тичини з його геніальними “Соняшними кларнетами”, бо йому належить і “Партія веде”, не буде Максима Рильського з його “Трояндами й виноградом”, “Мандрівкою в молодість”, бо він автор слів “Пісні про Сталіна”, як не буде й композитора Левка Ревуцького, що написав музику до поезії про “Слово Сталіна між нами, Воля Сталіна між нас!”, не буде енциклопедиста й поета

Миколи Бажана з його “Уманськими спогадами”, бо він хоч і не з власної волі, проте ж ушляхляв людину-ката, яка “стоїть в зореноснім Кремлі” й видає себе за “великого товариша, І Вождя, і найближчого улюбленого друга”. Наводити приклади можна й інші, долучаючи Олександра Довженка з його фільмографією — “Землею” та “Аероградом” — й багато інших знакових постатей, без котрих немислиме минуле, теперішнє й майбутнє нашої культури.

Олесь Гончар чітко усвідомлював свою місію в житті, завжди сповідуючи принцип справедливості, чесності, доброти. На долю митця випали нелегкі випробування, але його “сам Бог ... зберіг, щоб ... ще побув на цьому білому світі, щоб міг щось добре зробити для свого народу” [15 грудня 1980]. Письменник майже постійно зазнавав “тиску в тисячу атмосфер” [1 травня 1968]; як сам висловився, “у вічній протистоянні... минало життя” його [11 квітня 1993]. У щоденниках Гончара рясно розсіпані сповнені гіркоти зізнання на кшталт: “До знемоги виснажений, болить душа. Втомився жити. І знов облягають сумніви: чи кому потрібні твої щоденні зусилля, твій неспокій, твій біль?” [1 лютого 1990]. Себе митець порівнює з птахом, який має підбити крило, але мусить летіти. “І летіти му, — запевняє письменник, — до тих заобрішних виріїв, летітиму, братове, доки стане снаги!” [5 грудня 1989]. І дотримався він цього слова, знявся у високість, яка підкорювалася одинакам, довів, що “не належить до “правнуків поганих”, а має “право... не соромлячись, з чистим сумлінням глянути в мужні Тарасові очі” [9 березня 1995].

Зрозуміти біль душі, розтаємничити бажання, збагнути тривоги, сподівання Олесь Гончара, заперечити “нетабірні” звинувачення, які йому нині закидають, допоможе передусім ось ця розлога, але доречна саме такою щоденникова нотатка, датована вже далеким 13 грудня 1978 року: “Українців за вдачею можна б поділити в основному на дві категорії: є в нас “порода хитрих” і “порода безхитрісних”. Перші — це оті унтери, що тримали колись на собі імперію, постачали кадри держиморд, а при потребі вміли незрівнянно лабузнитись, ставали перед панством тихесенькі, богобоязливі, а в наш час — деканами: освоїли вміння душити подушкою, телятками підлазять до якого-небудь батечка під його протекційну руку, яка когось відсторонить, а теляткові смиренньому циці дасть...”

Другий тип — це оті безхитрісні, відкриті натури, що їх формували походи, козацька степова воля, життя в товаристві, оспіваному Гоголем; вони дозволяють собі розкіш жити розкуто, вони не захищені панцирем лицемірства й холуйства та інтриганства, і через те їх частіше дістають отруєні стріли, від яких вони гинуть по-лицарськи, на бранному полі... Дехто вважає, що хитрощі, потайність, вміння догоджати — це все вияви розуму і що “порода хитрих” життєздатніша, навіть мудріша, та все ж мені більше до душі оті аж ніби легковажні сміливці, прямотуші, відкриті, що їх бачив на фронті, що несуть в собі веселу якусь соколиність, — про них найперше хочеться писати!...” Висловлене бажання природне, бо за всіма аксіологічними параметрами, які стосуються творчого подвигу, громадянської позиції, Олесь Терентійович — з-поміж “безхитрісних, відкритих натур”, він не носив панцир лицемірства, холуйства, інтриганства, і його часто ще за життя діставали отруєні стріли, і, хоч як дивно, після відходу в краші світі ці стріли все ще прямують у його бік.

Та й друга категорія — “безхитрісні, відкриті натури”, — за виваженою версією Гончара, досить неоднорідна. У щоденниках ці “натури” поділено на тих, хто опи-

нився у в’язницях, таборах, і тих, кому даровано волю, тобто Україна мала “достойних, котрі упродовж років були дискриміновані, зазнавали переслідувань чи по той бік, чи по цей бік концтабірних дротів” [9 березня 1992]. Гончар міг опинитися в таборах-гулагах. Доля досить часто в різні періоди життя випробовувала його, і не раз він опинявся за крок від біди. Згадаймо хоча б, як молодому авторові новели “Модри Камень” кримінальну статтю підвели: “шлюб з іноземкою (хоч про шлюб і не йшлося) трактується як ... зрада батьківщини” [11 квітня 1993]. А “на обласній нараді творчої молоді секретар обкому Дунаєв у своїй доповіді наліпив... студентів” — Олесю Гончарові — “страшний ярлик “буржуазного націоналіста” [Там само]. “Дивно, — занотує Олесь Терентійович у щоденниках через 47 років (11 квітня 1993 року), — чому КДБ тоді не вчепилось до мене, маючи такий публічний донос...” [Там само]. Можна лише уявити, говорить у своїх спогадах про драматичний для Гончара 1946 рік його багатолітній дніпропетровський друг Сергій Загородній, чого б вимагав слідчий КДБ “від трибуналу Олесеви Гончару” [Там само]. Зрозуміло, що це жорстоке шельмування вибило з колії повістяр-початківця. “Я виходжу в світ з тавром на лобі, — повідомляє він 2 вересня 1946 року в листі до друга Василя Бережного. — Як би там не було, а я паралізований... Цей удар був для мене тим тяжкий, що він із-за спини, я його ніколи не сподівався”.

А чого вартувала авторові “Собору” “антисоборна кампанія”? Тоді Гончарова територія “по цей бік дроту” звужувалася, а впритул наближалася, дихала в спину територія “по той бік дроту”. Аргументованим підтвердженням сказаного є свідчення колишнього першого секретаря ЦК Комуністичної партії України Петра Шелеста: “Насідали тоді наші на мене з усіх сил, все вимагали вашої крові. Особливо лютували Грушевський, Ватченко і цей, теперішній (імені Ве-Ве [Володимира Щербинського. — М. С.] він унікає називати). В одну душу вимагали: “Вивести його з ЦК, не обирати на з’їзд у Москву!” (Що й було зроблено на ХХІІІ). “Відкликати з депутатства!” (Я про це не знав). Ішлося навіть про те, щоб влаштувати процес, судити “за клевету на існуючий лад” і “в Мордовію його, в концтабори!...” ” [6 квітня 1989].

Сам Олесь Гончар не приховує того, що “не рвався на гулагівські нари” [8 березня 1995], пояснюючи це тим, що за ним уже “були гітлерівські концтабори (в Білгородці й Харкові влітку 1942-го)” [там само], де він “з тисячами полонених гинув” [25 червня 1995], а “досвіду одних таборів на людське життя цілком досить, щоб зрозуміти, що й до чого...” [Там само]. Митцеві було “важко, боляче” згадувати “про оті сатанинські бої на Білгородщині. Про відступ, коли хотілося вмерти. Про полон. Про крах ілюзій, що їх розвіяв концтабір, оту пекельну Холодну гору” [21 серпня 1967]. Його й через багато літ після перемоги вимувчали спомини про “війну, окопи, концтабір Холодної гори” [22 лютого 1976], “коли опинився в безодні на краю”, де “не було води, не було затінку, був лише концтабірний дріт літа 1942-го і палюче сонце, що нещадно горло цілоденно” над бранцями, і “все інше, що звалось кошмаром фронтів” [11 квітня 1989]. За щоденниковою версією послідовно відтворюються події, пов’язані з перебуванням Олесь Гончара в німецькому полоні. Перша нотатка

про “страдницьку ту одіссею” [22 лютого 1988] датована червнем 1943 року. Її зміст — свіжий спомин про “дев’яте коло Дантового пекла” [там само], про те, як невольники “стояли цілими днями під липневою спекою — в черзі за півлітрою води! Це була норма на цілий день”, як їли “воноччу баланду з червним сиром”. Пізніше з’являлися діарійні одкровення, де йшлося про “невідомість за колючим дротом табору” [22 жовтня 1975], яку доводилося з таким нетерпінням ждати, про “табірну макуху” [15 грудня 1980], про той же “Білгород літа 1942-го... і спеку нестерпну”, “як у Сахарі”, про “тисячі й тисячі ... в таборі за колючим дротом” та “долю... полоненську — невідому” [6 березня 1986].

Олесь Гончар справедливо констатує, опираючись на власний досвід, що перебування в неволі психічно травмує будь-яку людину — кого більше, кого менше. “Стати нічим, стати нелюдиною (хоч на якийсь час)”, наголошує він, не може минутися безслідно, воно неодмінно втручається в буття наше й болісно редагує “його до кінця днів твоїх” [23 січня 1972]. Прикро лишень, що уникнути цього жаху людство не може — це ще один висновок Олесь Терентійовича, — позаяк “свобода і тиранія йдуть, обійнявшись, по світу. Вони нерозлучні, вони інтернаціональні. Як день і ніч” [там само].

Тяжке перебуле не минуло безслідно. “Німецький полон, Холодна гора, — зауважує автор щоденників, — надломилі здоров’я, обмежили мої можливості” [31 травня 1990]. Однак, хоч як парадоксально, але саме війна та ще вік зігравали й позитивну роль у біографії Гончара: він не опинився з-поміж тих, кому доля вготувала нелюдські “мордовські університети”. “Якби не війна, — прогнозує Олесь Терентійович, — якби я був молодший, — мені, звичайно, теж не минути б Мордовії чи Колими” [там само]. Письменник опинився б поруч зі своїм другом-поетом Леонідом Лупаном, який був “засуджений по сфабрикованій справі (звичайно ж, за “націоналізм”) і загинув... у таборах НКВД десь у Карелії” [29 листопада 1991]. Урятувало те, що вірний товариш, харківський однодумець “не пробовкнувся перед слідчими”, знищив листи перед арештом [там само]. Коли б цього не сталося, не минув би “тих карельських таборів” [там само] й Олесь, дотягнулася б безжална енкаведистська рука й до нього.

Фронтіві дороги Олесь Гончара важкі, але найтяжчими, зізнається він у листі до

Сергія Завгороднього, виявився “фронт післявоєнний”: “...не знаю кому — зі всієї СПУ — дісталось ще стільки інфарктів та реанімацій, як дісталось їх мені”. Олесь Терентійович лише формально був по цей бік колючого дроту, а духовно — “там, за колючими дротами сталінщини” [31 травня 1990]. Апаратники вважали його чужим, навіть небезпечним, оскільки не поділяв їхніх імперських планів, мав свою думку, завжди обстоював її, не боявся визнати власної провини, не піддавався на провокації, відмовлявся від вигідних пропозицій, говорив правду в очі, захищав чесних людей, особливо тих, над ким згущалися хмари несправедливості. “Більше того, — мовлено в щойно цитованій нотатці, — всі оті Суслови, Шербицькі, Грушецькі, Ватченки, Маланчуки, Брежневи та їм подібні — для моєї долі були нічим не кращі за фашистів, до котрих цей солдат палав гнівом завжди”.

Для Гончара, як він сам те визнає, “існував вибір: чи замовкнути, іти в ГУЛАГ, чи так творчістю своєю якось ще живити дух знесиленої нації” [там само]. Талановитий майстер слова пішов другим шляхом і потужно живив-таки дух нації, вірно служив до кінця своїх земних днів рідному знедоленому народові. І в тому, що забувало шістдесятництво, не опинилося за ґратами багато інакодумців, не звелися нові атомні станції, які б могли стати “сестрами Чорнобиля” [6 серпня 1989], зрештою, у тому, що Україна наприкінці ХХ століття перетворилася на незалежну державу, присутня і його участь та роль.

Уже було наголошено, що Гончар однаково цінував тих українців, які були по той і по цей бік концтабірних дротів. Він намагався встановити порозуміння між ними, доводячи, що роль і перших, і других непромінальна. Великою втратою Олесь Терентійович вважав те, що такі правозахисники, як В'ячеслав Чорновіл, Ірина Калинець, Ігор Калинець, Іван Світличний, Василь Стус та ін., опинилися в таборах, що “їх значною мірою знейтралізовано” [20 липня 1993]. Зрозуміло, що цей цвіт нації, ці одважні борці за волю, свободу, справедливість могли б багато зробити для України. За їхньої вимушеної відсутності життя, звичайно ж, продовжувало свій плін, позаяк українська інтелігенція, а в її гуші й незабутній Олесь Гончар, невтомно докладала багато зусиль, аби пригальмовувати, стримувати руйнівний процес, шалену гвалтівну кампанію русифікації, обороняти рідну мову, де тільки можна, зупиняти закриття українських шкіл (нібито згідно з “волею батьків”) [20 липня 1993]. Тож, справедливо твердить письменник, “увесь тягар нерівної, шоденної, тяжкої боротьби по цей бік дроту, боротьби за збереження мови, тобто й самої нації, ліг на нещасну нашу інтелігенцію...” [Там само]. Цю суспільну верству достойно представляли дорогі Гончаровому серцю талановитий поет Василь Симоненко, самобуття художниці Алла Горська, неперевершений прозаїк Григор Тютюнник, мистістю Божою композитор Володимир Івасюк, вдумливий літературознавець Маргарита Малиновська, сумлінний краєзнавець із Запоріжжя Микола Киценко та безліч таких. “Хіба всі вони не були учасниками всеукраїнського Опопу, хоча й судилося їм бути по цей бік концтабірних дротів!...” — резюмує Олесь Терентійович [12 березня 1992]. Про кожного з них у шоденниках, літературно-критичних розвідках, епістолярію мовлено наповнене глибинним змістом, позитивними емоціями слово. Так, Василь Симоненко в оцінці Олесь Гончара — “витязь молодії української поезії”, сила якої в тому, що вона вийшла з найглибших народних пластів, із мук людських, із гіркого плачу матерів над фронтними похоронками, а Григор Тютюнник — “живописець правди”, з приходом якого в суспільство починає розквітати гуманістичне мистецтво, що уславляє й пропагує добро, любов, правду, повагу, справедливість, за яким “пробивається крізь вапняки догм жива творча думка” [28 вересня 1974], нове філософське буття, міцно вкорінене в товщу народу, у саму його зранену душу і зболіле тіло.

Олесь Гончар з незмірною шаною ставиться до тих, хто пройшов табори, називає їх героями й закликає віддавати належне стійкості цих людей [14 жовтня 1991]. Водночас письменника дуже непокоїла така загострена й уразлива проблема, як табірний синдром. “Іноді доводиться полемізувати з табірними людьми, — пише він у листі до українського краєзнавця Степана Кириченка, — бо серед них поширене уявлення, що тільки вони боролися з тоталітаризмом, тільки вони захищали українську мову, історію, культуру, а ті, хто був по цей бік табірних дротів, лише, мовляв, догоджали режиму та мовчки чухали чуби”. Позиція Гончара з цього приводу неспростовна: “вся Україна в міру можливостей захищала себе як націю”, а “рух Опору — як і свого часу у Франції чи Польщі — був усенациональним”.

Ті, які відчули на собі страшний тягар табірної життя, переконує Олесь Терентійович, також досить різняться між собою. Одні з мучеників — Остап Вишня, Ірина Вільде, Володимир Гжицький — “світлим вернулись до нас” [26 лютого 1993], бо розуміли, що винні в усьому не окремі особистості, а диявольська суть сталінщини. Гончар з особливим пієтетом наголошує, що десятирічна розлука з рідними, колегами, врешті-решт, із нормальним життям не засліпила, не озлобила “ворога народу” Остапа Вишню, а “саме в силі добра явила себе велич душі” [7 березня 1990] його. Павло Михайлович, як тільки-но прибув до Києва, обнявся з Максимом Рильським, і вони, мов брати, “знову купалися в жартах, мисливських бувальщинах — все між ними знову було так, ніби й не існувало 10 років розлуки” [там само]. Інші ж жертви режиму “виявляють дивовижну жорстокість”, “дозволяють собі ставитись так несправедливо до всіх, кому випала інша доля” [14 жовтня 1991]. Найпершочерговіше завдання, гадає письменник, у тому, щоб помирити, урівноважити всіх, віднайшовши для цього переконливі аргументи. Один із них — “Невже Україні було легше, якби і Тичина, і Довженко, і Рильський, і Головка, і всі їхні ровесники опинились за колючим дротом?” [Там само]. Зрозуміло, що ні, бо боротьба за виживання нації тривала всякчас, а життя само по собі не творилося. Гончар закликає всіх до порозуміння, він сподівається, що “ті, котрі зараз у славі, а то й при владі”, заглянуть у душу “найбільшому поетові ХХ віку” [18 березня 1992] Тичині, або “вразливій людині нації” [24 липня 1993] Яновському, або “українському Мікеланджело” [5 січня 1994] Довженкові, зрозуміють, “як їм було жити в підрежимному, карцерному світі та ще й боронити рідне слово” [Там само]. Олесь Терентійович у шоденниках полемізує з цього приводу з багатьма опонентами. Гірко йому було читати у львівському журналі “Дзвін” “поезію колишнього в'язня концтаборів, людини глибоко нещасної, скаліченої назавжди” [7 березня 1990], людини, яка від імені розстріляного Курбаса слава прокляття авторіві “Космічного оркестру” та “Вітру з України” Тичині, а разом із ним Бажанові, Сосярі, усім, кого не поглинуло сталінське свавілля, й з ненавистю в голосі запитувала: “І вам — вільніше?... Спокійніше й тепліше вам? Це все, що для щастя треба?... Пощо ж ви, троглодити, вилізли з печери?” [Там само]. “Яка несправедливість! — із болем відгукується автор шоденників. — В чому ж вони винні? Що їх не поглинула Колима?” [Там само].

Істина, як бачимо, у кожного своя, а основне полягає в тому, що її не можна проігнорувати, що вона хоч і з різних позицій, але віддзеркалює складнощі та суперечності тодішнього життя, його духовно-ідеологічну суть.

Тут і надалі в дужках указуватимемо дату шоденникового запису (див.: Гончар О. Шоденники : у 3 т. / Олесь Гончар; упорядкув., підгот. текстів, ілюстр. мат. В. Д. Гончар. — К. : Веселка, 2008. — Т. 1 (1943—1967). — 455 с.; Т. 2 (1968—1983). — 607 с.; Т. 3 (1984—1995). — 646 с.).

Голос Собору

Закінчення. Поч. на стор. 1

Цього ж дня у листі до Голови уряду Олександра Павловича Ляшка Олесь Гончар пише:

“Дуже Вас прошу ознайомитися з листом жительки м. Новомосковська Ганни Петрівни Євецької. Лист, як на мій погляд, виняткової важливості. Це далеко не перший вияв тривоги, викликаной подальшою долею визначної пам'ятки вітчизняної архітектури XVIII ст. — Новомосковського Троїцького собору, що є мистецьким шедевром світового значення. Всі, хто дорожить скарбами народної культури, багато людей в республіці і в Москві сьогодні занепокоєні становищем, що склалося в Новомосковську й реально ставить під загрозу саме існування цього унікального витвору вітчизняного дерев'яного зодчества.

Поруч з цим пам'ятником архітектури, зведеним народним генієм, нині споруджується велика автобусна станція, виникає вона якраз на тому місці, де, згідно генерального плану забудови Новомосковська, була передбачена зелена зона відпочинку. Роботи по будівництву автобусної станції під самим собором ведуться всупереч і на порушення Закону про охорону пам'ятників історії та культури, всупереч розпорядження Держбуду, який заборонив зводити цей об'єкт в охоронній зоні. З дивовижною впертістю місцеві товариші та підлеглі їм організації продовжують витрачати державні кошти на роботи, які неминуче мають завдати шкоди пам'ятникові народної архітектури, що йому немає ціни.

Чому це робиться? Чому так грубо нехтується і воля Закону, й голос громадськості? Кричуще порушення законності набуло широкого розголосу. Досвідчені експерти (копію однієї доповідної додаю), Республіканське товариство охорони пам'ятників, дніпропетровські художники та діячі культури республіки в один голос виступають на захист визначної історичної пам'ятки, однак сваволі, антизаконні дії поки що не вдається зупинити. Міністерство культури республіки, його керівники цілком розуміють, про що йдеться, однак і вони зараз тільки руками розводять: адже, мовляв, кошти вже витрачені великі...

Безчинство й сваволя поки що виявляються сильніші за Держбуд, за Міністерство культури, за самий Закон та за чесний голос радянської громадськості.

Дорогий Олександр Павловичу! Мені боляче про це писати. Але ситуація склалась така, що, очевидно, тільки Ви, як Голова уряду, можете розв'язати цю безпрецедентну справу зі своєю державною мудрістю й відповідальністю так, як цього вимагають інтереси культури й патріотична гідність нашого народу”⁵

Але, на жаль, відповідь була невтішною. 22 травня 1982 року до Олесь Гончара телефонує заступник Голови уряду: “...Телефонує Орлик М. А., за дорученням Голови уряду дає пояснення у відповідь на мій лист про Новомосковський собор. Так, факти підтвердились. Порушено закон про охорону пам'яток культури. Порушено генплан. Не виконано вказівку Держбуду. Слав'яники, які-тікі, але... автостанція вже збудована! Буде перепрофілювання, зроблять з неї готель, але через кілька років, бо треба винайти кошти. Буде відведено їй шосе, але ж це вже в 12-й п'ятирічці, бо знову кошти... На винуватців, тобто на бандитів, накладено стягнення. Невелике. Бо їх, виявляється, благословляла сильна рука згори. Отак”⁶.

Всім серцем письменник переймається долею собору. Цей храм, що став частиною його життя, у якому він залишив частину своєї душі, стоїть такий же гордий і мовчазний, спостерігаючи за безчинством, що коїться поряд з ним. Та і Олесь Гончар, і собор все ж не здавалися. 14 квітня 1982 року письменник запише у свій шоденник: “У Київському оперному — об'єднана сесія Академії наук СРСР і АН України, присвячена 1500-річчю Києва...”

...Під час перерви мав нагоду я висловити міністрові культури все, що думаю про його міністерство в зв'язку з Новомосковським собором... Бо, справді, чого ж варте мініс-

терство, на очах якого чиниться розбій і ніхто не може зупинити тамтешніх геростратів...”⁷

І знову, і знову болить за собор, за єдиний у світі, що дивом зберігся у вихорі революцій, війн, безбожжя. 17 квітня на сторінках шоденника Олесь Гончар записав: “В нас, видно, інші закони, підсилені своїм доморощеним душогубством. Браконьєрська сваволя тут не знає стриму. Ось знову волає та жіночка з Новомосковська, що самозречно бореться за собор проти цілої орди браконьєрів:

— Ухвала, що нібито прийшла по вашому листу, — то сама підступність, обман!..

І що ж дивного, якщо тамтешні руйначі — в обхід закону! — дістали нібито від самого В. В. [Шербицького] дозвіл будувати автостанцію поруч із собором, влаштували бурхаюче чадом автостійбище поруч із тією “жемчужиною дерев'яного зодчества”, як писала торік “Правда” про той козацький архітектурний шедевр... О, чи буде суд, чи буде розплата?!

Поки що почуваю постійну зацькованість, мур глухий навкруги...”⁸

На жаль, не вдалося пробити того муру, не вдалося досягти правди та законності. Чиновницьке браконьєрство — безглузде та сліпе, досягло свого — поряд зі святинею звели сіру бетонну коробку автостанції, що стоїть і до сьогодні, спотворюючи архітектурний ансамбль присоборної площі, завдаючи значної шкоди запорозькій церкві.

Великою радістю для Олесь Гончара була звістка про те, що собор передано вірянам. 19 березня 1989 року письменник поділиться цією радістю зі своїм шоденником: “Радісна вість з України: Новомосковський собор передається віруючим! Дуже радий, бо є в цьому краплина й моїх зусиль.

Духовність людини така ж тонка, як озоновий шар, що захищає планету. Тонка й тендітна, а забезпечує життя в усіх його видах. Коли проломлено шар духовності — гине людина; коли проломлено шар озоновий — приречена планета”⁹.

Ім'я великого українського письменника навіки вплетене в історію Новомосковського Свято-Троїцького собору. Людина, що стала на захист святині, людина, що врятувала храм, боролась із вандалською системою не боячись, не пристосовуючись.

¹ Гончар О. Шоденники: у 3-х т. — Київ: Веселка, 2002. — Т. 1. — С. 411.

² Гончар О. Собор: Роман. — Київ: Дніпро, 1989. — С. 5.

³ Гончар О. Шоденники: У 3-х т. — Київ: Веселка, 2003. — Т. 2. — С. 454.

⁴ Там само. — С. 501.

⁵ Гончар О. Листи: у 20-ти т. — Київ: Наукова думка, 2011. — Т. 10. — С. 369.

⁶ Гончар О. Шоденники: У 3-х т. — Київ: Веселка, 2003. — Т. 2. — С. 507.

⁷ Там само. — С. 511.

⁸ Там само. — С. 512.

⁹ Гончар О. Шоденники: У 3-х т. — Київ: Веселка, 2004. — Т. 3. — С. 228.

Костянтин МЕШКО

Микола ТКАЧ,
етнолог, член НСПУ, канд. істор.
наук, професор

Родина Кістяківських чекає належного пошанування в Україні

185 років тому 26 березня 1833 року в селі Городище Менського району Чернігівської області народився видатний український вчений у галузі кримінального права, юрист-правник, автор численних праць з кримінального права, історії права та судоустрою в Україні — Олександр Федорович Кістяківський. Цього ж року минає 150 літ з дня народження його сина — Богдана Олександровича Кістяківського.

ського. Коли закінчив семінарію, постало питання з одруженням та працевлаштуванням молодого священика. Ось тоді дружина священика сусіднього села Городище Федора Ясминського (Есманського), навідавшись до Стольного, “висватала” Федора за свою доньку Яріну. А тестя як посаг передав зятєві свою парафію в Городищі — тамтешню Миколаївську церкву. Сам же, прийнявши чернецтво, переїхав до Домницького монастиря. Молода сім’я завела господарство, садок, згодом придбали млин і пасіку. Народили восьмеро дітей: сім синів і одну доньку. Двоє синів, на жаль, померли, не досягши дорослого віку.

У своїй хаті Кістяківські влаштували школу для селянських дітей. У ній отець Федір безплатно навчав грамоти та Закону Божого. Тут же навчалися й діти самого отця Федора. До Городища переїхала також і мати Федора — Марфа Кістяківська, де в 50-х роках XIX ст. померла і була похована на цвинтарі біля Миколаївської церкви.

Родина Кістяківських — це численна плеяда талановитих учених в різних галузях знань. Олександр Федорович — піонер української правової науки, юристом був також його брат Павло Федорович. Брат Микола Кістяківський продовжив батькову лінію: був священиком. Федір і Василь пішли в медицину. Василь Кістяківський захистив докторську дисертацію, практикував і був викладачем Київського університету святого Володимира, потім — професор Гейдельберзького та Страсбурзького університетів. А Федір Кістяківський поріднився з родиною Симиренків. Практикував лікарем.

Сам О. Ф. Кістяківський вступив на юридичний факуль-

тет Київського університету святого Володимира 1853 року. По закінченні 1858 року переїхав до Санкт-Петербурга, служив в Урядовому Сенаті, Міністерстві народної освіти. Він публікує свої перші наукові дослідження. Зокрема в журналі “Основа”, де він був членом редколегії і помічником редактора, опублікована його праця “Характеристика російського і польського законодавства про кріпосне право щодо Малоросії”.

1863 року молодий учений складає іспит на кандидата права і повертається до Києва. Тут читає лекції в університеті святого Володимира. З 1864 року — приват-доцент Київського університету. 1867 року, захистивши магістерську дисертацію, що відома як його наукова праця “Дослідження смертної кари”, О. Ф. Кістяківського обрали штатним доцентом кафедри кримінального права і судочинства.

Наукова праця О. Ф. Кістяківського “Дослідження смертної кари” кілька разів перевидавалася і в тодішній Росії, і у наш час. Вона актуальна і сьогодні.

У серпні 1867 року молодий учений отримує наукове відрядження до Москви та Санкт-Петербурга. Мета — вивчити досвід у застосуванні на практиці судових статутів 1864 року. О. Ф. Кістяківський не тільки успішно впорався з поставленим завданням, а ще й зібрав достатньо матеріалів, на основі яких написав та захистив докторську дисертацію “Про недопущення обвинуваченому способів ухилення від слідства і суду”.

1869 року була професорська “мантія” і відрядження (1871 — 1873) до університетів Відня, Берліна, Гейдельберга, Неаполя, Риму, Софії, де він, володіючи кількома європейськими мовами, ґрунтовно ознайомлюється з існуючими на той час проблемами кримінального права і процесу судочинства; історії права, кримінології, адвокатури, пенітенціарної практики. Одна за одною з’являються його праці з елементарних і невідкладних проблем юридичної науки і практики. Зокрема “Нарис англійського кримінального процесу (за Міттермайером)”, “Адвокатура у Франції, Англії та Німеччині”, “Молоді злочинці та установи для їх виправлення з оглядом російських установ”, що не втратила актуальності й нині. Серед них і “Елементарний підручник загального кримінального права”, який ще за життя вченого двічі перевидавався.

Згодом О. Ф. Кістяківського обирають почесним членом Санкт-Петербурзького й Московського університетів, Московського юридичного товариства, дійсним членом Товариства любителів природознавства, антропології і етнографії при Московському університеті, членом-кореспондентом Відділу

Олександр Федорович
Кістяківський

Імператорського Російського географічного товариства.

Свою науково-дослідну й педагогічну роботу О. Ф. Кістяківський активно поєднував з адвокатською практикою та громадською діяльністю, яка часто ставала для нього причиною неприємностей по службі. Його обирають присяжним повіреним та гласним Київської думи. А також — головою Київського юридичного товариства та директором Київського тюремного комітету.

З перших днів заснування “Старої Громади” та історичного товариства Нестора-літописця О. Ф. Кістяківський стає їхнім

лоросії. Хлібороб і домовласник, фабрикант і ремісник, купець і шинкар, священик і вчений, педагог і народний учитель, орендатор і селянин — всі і кожний повинен бути свідомим українофілом. Українофільство має бути практичним. Кожний, працюючи у своїй сфері, на своїй ниві, на котру його поставила доля, повинен бути націоналістом”. Але водночас, очевидно, виходячи з ідейних концепцій “Старої громади”, загалом — ще нездосліді в суспільстві думки про державницьку самостійність, він наголошує про потребу неподільності Малоросії з Великою Росією. І ця неподільність нібито має лягти в основу малоросійської партії. Як бачимо, надто не просто ми йшли до цілковитого усвідомлення своєї Незалежності.

Як член “Старої громади” О. Ф. Кістяківський активно долучився до складання Програми вивчення народних юридичних звичаїв. Він також залишив чималий спадок досліджень народної звичаєвості. Зокрема в цій царині надзвичайно цікавою є його праця “До питання про цензуру звичаїв у народі”. Але найціннішою і найвідомішою з-поміж усіх праць О. Ф. Кістяківського є зібраний, систематизований і вперше виданий ним 1879 року збірник законів і правил судового устрою під загальною назвою

Ікона на стіні Миколаївської церкви

активним членом. Він близько сходиться з багатьма відомими громадськими діячами: О. Русовим, П. Чубинським, В. Антоновичем. З останніми двома О. Ф. Кістяківський мав також родинні зв’язки: його дружина Олександра (Леся) була рідною сестрою дружини В. Антоновича та двоюрідною сестрою П. Чубинського. Крім того, В. Антонович був хрещеним батьком його другого сина Богдана Кістяківського.

Перебуваючи у колі відомих діячів української історії та культури, О. Ф. Кістяківський сформував стійкий світогляд з твердими переконаннями, що ґрунтувалися на засадах національної свідомості та гуманістично-філософських вчень. На його думку, український вчений, інтелігент на ту пору природно не міг бути не націоналістом, якщо вважав себе українцем. 2 березня 1884 року о 2-й годині ночі він записує у своєму щоденнику: “Я ж думаю про створення українофільства як основи національної свідомості. Українофілом має бути кожний мешканець Ма-

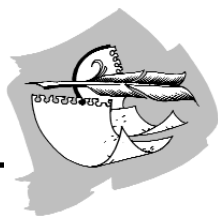
“Права, за якими судиться малоросійський народ”; тих законів і правил, які були чинними у першій половині XVII століття на Лівобережній Україні і які нині є видатною пам’яткою української культури.

Усталеність власних поглядів О. Ф. Кістяківський встиг передати й своїм дітям, які вчилися у другій київській гімназії. Ця друга родова династія Кістяківських була не менш талановитою за першу. Це позначилося й на їхній долі. Так, старший син Володимир (1865—1952), студент першого курсу фізико-математичного факультету Київського університету Святого Володимира, після студентських політичних заворушень 1884 року відрахований з університету і змушений був залишити Україну. І 1885 року став першокурсником фізико-математичного факультету уже Санкт-Петербурзького університету й одним з кращих учнів Д. Менделєєва.

Далі буде.

Миколаївська церква, 2008 рік

Катерина МОТРИЧ

Уривок з роману «Трьохсотлітня Голгофа. Фавор»

29 березня о 17:00 Національний музей літератури спільно з видавництвом “Ярославів Вал” запрошують на презентацію гостросюжетного роману Катерини Мотрич “Трьохсотлітня Голгофа. Фавор”. Це книжка про Україну сьогоднішню, колишню і дуже-дуже давню. Про Україну, яка попри її свіжі й задавлені рани не здатна подолати свій недуг, свою Голгофу. Україну, яка опинилась в епіцентрі битви двох цивілізацій — європейської і азійсько-ординської (московської). Це битва двох світів — світу світла і світу темряви за долю Європи і всього людства. Чи переможе в ній світло? Чи вистойть Україна? Відповідь шукайте в романі Катерини Мотрич, адже його дія триває від княжої доби і сягає аж 2077 року.

До участі запрошені: Павло МОВЧАН, Любов ГОЛОТА, Емма БАБЧУК, Сергій ЦУШКО, Ганна ЧМІЛЬ, Микола БЕРНИК, Павло ЩИРИЦЯ.

Інформаційні партнери видання: Українське радіо та газета “Літературна Україна”.

Ведучий: Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ.

Адреса: вул. Хмельницького, 11 (метро “Театральна”). Вхід: вільний і бажаний!

Майдан стрепенувся і вкотре відчув шалений біль. Клію завмерла неподалік цих незбагнених і неосяжних у своїх почуттях та відчуттях українців. Вони стояли на колінах, плакали й вигукували: “Героям слава!”, “Герої не вмирають!”, “Герої не вмирають!” Пливли труни понад похиленими в скорботі головами і знову ранило це давнє Козине болото “Пливе кача по Тисині”. Бо ця місцина, знала Клію, — жива артерія, по якій тече кров усієї історії цього народу, яку вона знала по днях і годинах. Ось уже тисячі літ вона вивчає цей дивовижний народ, а збагнути глибину і вир його думок, почуттів, стихію його вчинків так і не може. Не могла, коли ходила поруч мстивої княгині Ольги і слухала, як та готує не одну, а три покари древлянам за свого ненаситного чоловіка Ігоря і ще ненаситнішу його численну дружину, яка й змусила його випрошити останнє з древлян. Не могла осягнути цей народ, що справляв тризну за жорстокими князичами і ось так, отут, стояв на колінах і оплакував їх, оплакував смерд, орій, бондар, коваль, кожум’яка, стельмах, шорник, пасічник, гончар. І плакальниці голосили голосом цих круч і хвилями Почайни, чайними квиліннями, пташиними ключами. І вона це вбирала, вбирала й не могла розгадати таїну цих людей, таких величних у своїх почуттях, у своїх пошуках волі, за яку легко віддають життя і ще легше її втрачають у сварках, братовбивстві. Не могла ніяк осягнути цей народ, коли немудрі улюбленці народу, палії, підпалювали Україну з чотирьох боків... Ще більше чудувалася на зорі нового століття, коли нові борці, які так любили волю й Україну, веслували в одному човні, але гребли в різні боки.

О, як вона раділа у грудні 1991-го, коли Божі сили втрутились і вклали у неспровітлені голови думку про незалежну державу. А тих, що її не хотіли, були тисячі, але Небо осяяло їх саявом і благодаттю. І от її вкрали посеред білого дня у незугарних немінних і зрадливих “князів-гетьманів”. Від суверенної держави лишилася тільки назва, бо вона обернулася враз у феодалну. І ось цей народ знову виборює її, але непомірно великою і трагічною ціною. Ціною життя своїх найкращих синів. Ось тут знову оплакує їх, на цьому самому Майдані, де пишеться новий літопис таки ж нею, безсмертною Клію. І цей народ, що стоїть на колінах, плаче і молиться, дуже схожий на колишній київський люд. Хіба що одягом різняться. Одяг того нагадував посірілий навесні сніг — з льону та конопель, а цей квітнув різними кольорами. Вона все пам’ятає, навіть кинуті фрази чи то смердом, чи князем, чи гетьманом, чи простим козаком, чи січовим стрільцем, чи бандерівцем. Кожна у її пам’яті. Вона нерозлучна з цим народом, який понад усе прагне іншої Долі. А вона то з’явиться, поманить його, то кине на роздоріжжі й знову втікає, обпікши його своїм крилом, як списом. Сама в небі на райдузі вигойдуеться, як нерозумне дитя, а він на землі, закривавлений тим її списом.

Максим ніс труну, в якій лежав його побратим Ігор. Їх там, у Чумаках, розділяло якихось п’ятдесят метрів, коли по них вистрелив його брат... а потім їх косили, як молоду отаву. Він бачив лише, як упав Ігор і Толик Коляда, інших уже не бачив, тільки чув, як глухо падали їхні тіла. Куля прошила йому плече і врізалася в голову меншого на цілу голову свободівця Євгена. Чув, як хтось над вухом крикнув “падай!”, але він і так упав, бо перечепився через чиєсь тіло.

— Прости, Ігоре, прости, Толику, прости, Женю, — сказав тихо.

Він знайшов їх серед того некрополя. Разом із дядьком Степаном, Дмитром і Михайлом вивозили мертвих хлопців і бережно клали у вантажівки. Іловайськ — вогняний меч, що врізався в кожну клітину тіла і випалює там вирви. Ось він вп’явся в легені, гортань, пробив серце. І ці вирви ніколи не загояться, скільки б він жив, усе життя їх пам’ятатиме і сподіватиметься, що вони знову зустрінуться, — ті, що впали на Майдані та в Чумаках, що вони зустрінуться. Там — вони молоді, а він, якщо поталанить, прийде до них старий і принесе свій біль і скорботу, й у них будуть виписані їхні імена, їхні короткі, як спалах ранніх променів сонця, життя. Вони пливли у цих трунах під звуки пісні, яку

теж написав невтоленний український біль.

Максим чомусь пригадав ту ніч, коли його доля привела з донецьких степів під будинок, в якому світився каганець і голос старої жінки неначе дошматовував рештки його сил. Він відчував тягар домовини на своєму плечі, яке зарубцювалося, смерть лише черкнула по ньому і вибрала не його. І чомусь знову й знову чув голос старої жінки, схожий на чайне квиління, а він притисся щоким до шиби і слухав той спів:

Ой, воли мої сиві, чом води не п’єте?

Тільки мені молодому жалю завдає.

Ой, воли мої половії, ідіть в возі тихо,

Бо вже мене молодого нападає лихо.

Сестра і мати Ігорева втрачали свідомість. Їх відпоювали, а Максим знову чув старече квиління. Він розпачливо думав, що цим давнім пісням століття, а вони в ці дні стають сучасними, неначе перевдягаються із полотняних strojів у нинішні.

— Коли, брате, з війська будеш?

— Візьми, сестро, піску жменю,

Посій його на каменю,

Як пісочок той ізійде,

Тоді брат твій з війська прийде.

“Прости, сестро”, — казав Максим ледь чутно Ігоревій сестрі. Вони з братом були нерозлийвода. Вона молодша від нього на три роки, телефонувала кілька

разів на день із незмінним: “Як ти, братику?” Смерть Максима оминула, а той звук від падіння мертвих тіл він ніколи не забуде. Він на колінах проповз донецькі степи, і вони ще й досі печуть. Камуфляжний одяг зливався з вигорілим степом і ворожий снайпер не виловив його і навіть тепловізор не розпізнав, хоча вогневиці пролітали десь неподалік. І коли він зірвався на рівні, його могли знести як рухому цятку.

Він — частина того велетенського українського “Легіону свободи”. Сила вічна і жертвна. Ця сила нуртувала в козаках, воїнах УПА, а потім опромінила Майдан. Скільки їх полягло під Іловайськом? Але скільки їх он повернулося живими. Максим укотре і вкотре вишпитував: “Прости, Ігоре, прости, Женю, прости усі, тіла яких ще там, у донецьких степах і при дорогах...” “Орли тіла ті мордують, білі роси їх цілують...”

Зі своїми хлопцями-майданівцями зустрілися у кафе в підземному переході Майдану. Всі вони вціліли, всі вони з різних країв: Анатолій Чумак із Черкащини, з Канева, на Майдані днював і ночував. Його сотня 19 і 20 лютого йшла в атаку. Бог зберіг йому життя. Після лютих подій ще місяць був комендантом одного з поверхів Київради. Їхав визволяти побратимів з іловайського котла, автобус потрапив під мінометний обстріл. Він вцілів. Віктор Лаврінченко з Чернігівщини. Северин із Тернопільщини.

Стоячи, випили по келиху вина. Мовчки, без слів, бо слова були зайвими. І попросилися майже без слів. З Олесею домовилися зустрітися ввечері на Володимирській гірці. Це було їхнє справжнє побачення, хоча на Майдані бачилися щодня, але тоді було не до побачень.

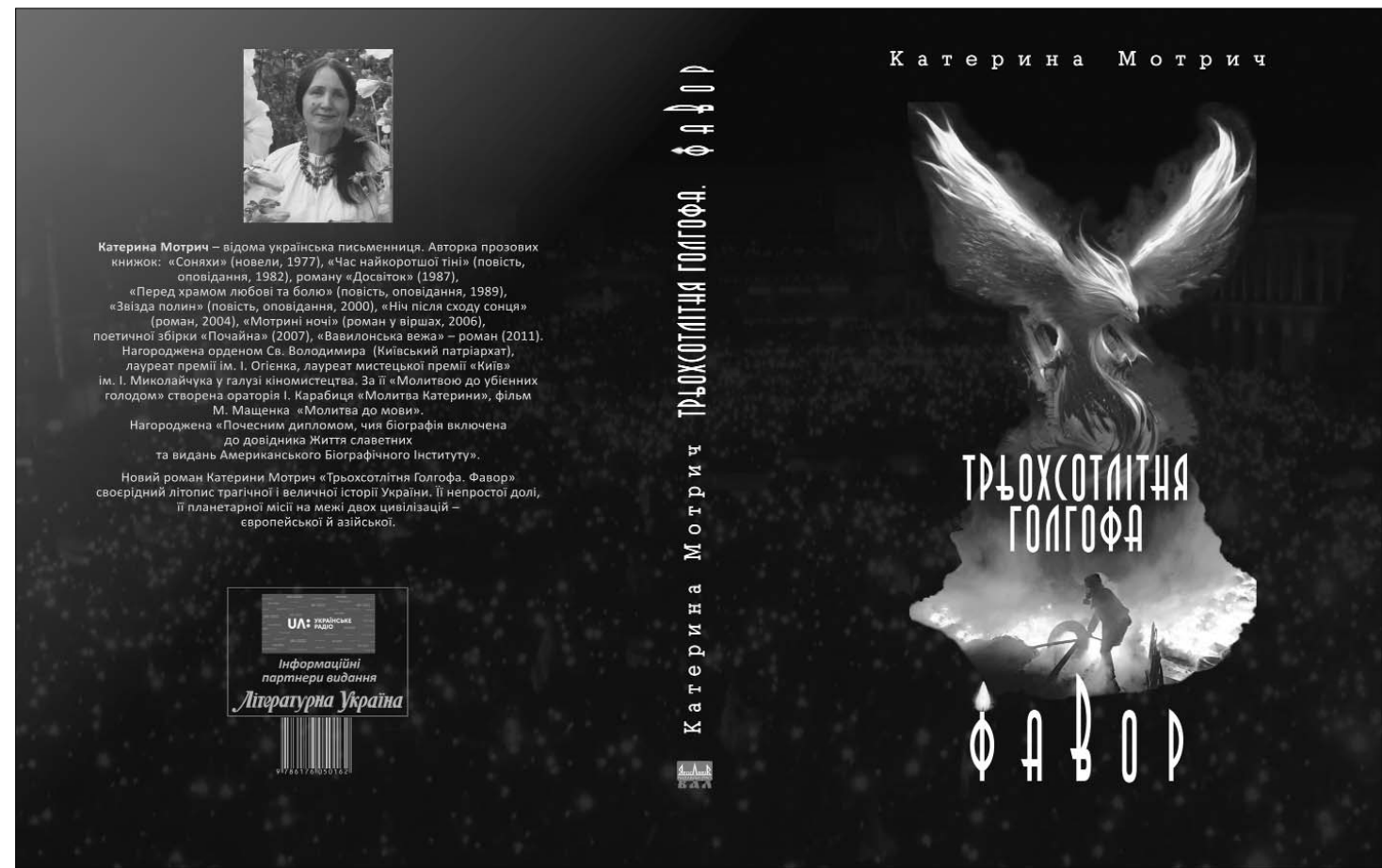
Максим побачив її ще здаля — йшла стежкою збоку Михайлівського Золотоверхого монастиря. У надвечір’ї світилась її блакитна сукня і біляве волосся віддавало міддю. Він зірвався на біг, бігла й Олеся. Їхні руки сплелися, а тіла стали одним тілом. Вони стояли так довго, аж поки впали сутінки і куш бузку, коло якого вони стояли, потемнішав, а в траві коники ще віщували тепло. Збігла година, дві, а вони шукали і вросли один в одного руками, губами.

— Якщо я повернуся, вийдеш за мене заміж?

— Вийду! А хіба ти можеш не повернутися? Ти ж Безсмертний. Коли?! Коли... “їхав козак на війноньку”?.. — Дівчина промовила це крізь сльози.

Максим перехопив вустами її схлип, її слова, настояні на гірких полинах і солоді медових квітів.

— Сьогодні.

Василь НЕВОЛОВ, письменник, професор, театральний критик, заслужений діяч мистецтв України, голова правління Київської міської організації Товариства “Знання” України

Найприкметнішою подією минулої зими, як на мене, стала подія, що відбулася 17 лютого на Закарпатті. Хуст — чудове гостинне місто над Тисою — стало того вечора знову театральним містом. Від часу заснування першого в Хусті театру “Нова сцена” 1934 року (який проіснував до 1939 року) минуло 84 роки. Саме стільки Хуст чекав на повернення професійного театру. І ось цей день настав! Подія відбулась! Театр від(на)родився...

Поки що “де юре”, бо до “де факто” місту, як і немовляті-театру, ще треба буде чимало попрацювати і не лише в матеріально-технічному плані, адже трупа розпочала працювати в старому і досить занедбаному приміщенні (колишньому будинку культури), а “народжувала” свого “первістка”, м’яко кажучи, в “некомфортних” умовах. Я там побував, і хоч та репетиційна кімната, яку мені показував найдосвідченіший історик закарпатського театру, кандидат мистецтвознавства Василь Андрійцю (він мій колишній однокурсник по Інституту імені І.К. Карпенка-Карого, на якому ми навчалися спільно з ушляхенням Богданом Ступкою), “дихає афішами і світлинами”, але до “репетиційної зали” професійного театру їй далекоувато.... Влада недовзі пообіцяла провести капітальний ремонт, та його досі ніхто так і не розпочав...

Та це Свято Все ж розпочало нову історію театру! І хоча нині він має “за паспортом” назву

А «Наталка» знову стала «Хустянкою»... До свята відродження діяльності професійного театру на Закарпатті

Закарпатський обласний театр драми і комедії, так його “благословив” на відкритті голова Закарпатської ОДА Геннадій Москаль, але за “групою крові” він, звичайно, Хустський...

Закономірно, що театр насамперед звернувся до творчості Івана Петровича Котляревського — засновника професійного українського театру, родоначальника української літератури, драматургії, про автора варто мовити словами Шевченка, що адресовані Котляревському, якого вважають основоположником української літературної мови: “Будеш, батьку, панувати, поки живуть люди; поки сонце з неба сяє, тебе не забудуть!”.

Це звернення мало на меті просвітницьку та естетичну місію. Театр прагнув через гру, музику, сценічну театральну метафору долучити молодь до кращих зразків національної спадщини. Отож “Наталка Полтавка”... Вона для хустян-старожилів давно своя. Рідна. Ще 19—21 вересня 1936 року “Нова сцена” братів Юрія і Євгена Шерегіїв, майбутній національний театр Карпатської України, зіграла в Хусті три прем’єрні вистави “Наталки...”. І трималась вона в репертуарі понад два роки. Василь Михайлович Андрійцю пізніше розповів мені ще про одну прем’єру “Наталки Полтавки” в Хусті після Другої світової війни. 1945 року частина акторів “Нової сцени” покинула Закарпаття, частина — залишилась у Хусті, що дало тоді можливість Євгену Шерегію організувати драматичний гурток і, вчис-

Наталка

тивши залу колишнього будинку “Левенте”, де стояли коні (нині там районний будинок культури, де й знайшов прихисток від(на)роджений сьогодні театр), зіграти “Наталку Полтавку”, а Є. Шерегіїв був її і режисером, і диригентом... На тлі бурхливої популярності “Наталки Полтавки” в Хусті часом траплялись і курйози, які спричиняла мовна ворожнеча між “українофілами” (Товариство “Просвіта”) та “русофілами” (Товариство ім. О. Духновича). Драмгуртківці однієї з читалень Товариства ім. О. Духновича у виставі дійшли до того, що Наталка стала Наташею і була одягнена в корсетку, а на голові мала кокошник. У текст теж внесли зміни: Наталка говорила не “пане Возний”, а “господін Возний”, і не “мамо”, а “маменька”... Чудасія, їй-Богу!

Твір Котляревського не може бути нецікавим сучасному глядачеві, він — класика на всі часи... І класичний сюжет Івана Котляревського, і безсмертна музика

Миколи Лисенка, тісно переплетені з народною пісенною творчістю, і майстерна гра молодих акторів, і деякі осучаснені репліки, і організаційне забезпечення — все спрацювало на відмінно. Гумор, ліричні й жартівливі українські пісні, життєва мудрість і родинні драми розливалися зі сцени і отримували жвавий відгук глядачів.

Режисер-постановник — заслужений діяч мистецтв України Сергій Архипчук — зробив з вистави музично-насичений варіант, майже мюзикл, уміло й винахідливо осучаснив його і наблизив до закарпатських реалій.

Ця вистава, на мою думку, задумана як схвильована сценічна розповідь про взаємне кохання, про вірну дружбу, а загострені проблеми забарвлюють цю романтичну розповідь у тони соціально-виваженого трактування драми І. П. Котляревського. У виставі є багато пісень, вплетених у сюжетну канву, деякі з них класичні. Вступну пісню “Ві-

ють вітри” виконали всі учасники вистави, а глядачі захоплено їх сприйняли. Вправно звучав оркестр. Ігор Білецький — чудовий сценограф. Вся історія кохання сільської дівчини Наталки і наймита Петра вирішена цікаво і професійно. Наталка (Мирослава Рибчук) була просто Героїнею! На сцені лунали і діалектичні слова (найбільше з уст Виборного, якого зіграв Олександр Анишин), і фрази про Закарпаття від Возного (Анатолій Барна). Отож можна вважати, що дебют трупи був успішний, і “Наталку Полтавку” глядачі не просто полюбили з першого погляду, а охрестили її “Наталкою Хустянкою”, адже так назва звучить більш позакарпатському, рідніше.

Попри певні закиди щодо пропрацювання окремих масових сцен, до світлових накладок, які були, та деяких темпоритмічних “зсувів”, що позначилися на динаміці вистави, “Наталка Полтавка” залишила святкове враження і перекоонує в перспективності творчих пошуків цієї молоді трупи. Тож я сподіваюсь, що й подальші кроки трупи з опанування висот акторської майстерності будуть успішними, а їхній репертуар збагатиться й урізноманітниться, вистави ж — матимуть такий же прем’єрно-піднесений успіх і, головне, що недовзі учасники театру отримають нормально облаштоване приміщення.

Директору-художньому керівникові театру Василю Снітару бажаю так тримати театральний штурвал. Ви на правильному шляху, друже! А шлях, як відомо, осилує той, хто йде!

Змінити людину любов’ю

Едуард ОВЧАРЕНКО

Фото надане прес-службою театру

Автор вистави — відомий американський драматург і сценарист Джон Патрик (1905—1995). Прихід цього письменника у світ шоу-бізнесу був блискавичним. Вже у 30 років у його творчому доробку були численні сценарії для радіо і різноманітних шоу, а перша п’єса, що мала успіх на Бродвеї, дала можливість Патрику працювати у Голлівуді.

У 50-ті роки минулого століття Джон Патрик став лауреатом Пулітцерівської премії та Премії Тоні як кращий драматург, паралельно працюючи над інсценізаціями та пишучи автобіографічний роман. Серед найпопулярніших п’єс митця — “Дивна місіс Севідж” та “Дорога Памела”.

Спектакль за першим із цих творів уже не один рік з успіхом йде у Національному академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки. А вистава “Дорога Памела” у постановці Київського академічного Молодого театру, в якій головну роль виконувала неперевершена Тетяна Стебловська, свого часу стала помітною подією у культурно-мистецькому житті столиці. Вже майже десять років ця вистава присутня і в репертуарі Київського драматичного театру “Браво”.

П’єса позбавлена декларативності, автор пропонує від-

Напередодні Міжнародного дня театру на сцені Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка відбулася прем’єра вистави “Дорога Памела” у постановці народного артиста України Дмитра Чирипюка, який створив українську версію цього твору.

верто театральний, подекуди парадоксальний хід викладення подій, екстраординарність ситуацій та ексцентричність характерів. Особливо це стосується головної героїні Памели — самотньої жінки невизначеного віку, яка мешкає з котом у підвалі. Її стале, майже “комфортне” буття порушує компанія пройдисвітів, які заробляють на життя різними авантюрами. Побачивши дивакувату дамочку з наївними, застарілими на сьогодні звичками, компанія активізується, розробляючи найрізноманітніші плани шахрайства щодо Памели. Шаленство азарту нових “друзів” Памели та безпосередність світосприйняття господині майже сягають апогею...

У новій виставі задіяний блискучий акторський ансамбль — народні артисти України Олена Хохлаткіна, Олег Стальчук, Валерій Дудник, Олексій Петухов, Назар Задніпровський, заслужена артистка України Тетяна Шляхова, а також Сергій Калантай і Олексій Зубков.

Напередодні прем’єри відбулася зустріч представників колективу театру та журналістів, під час якої йшлося про творчі досягнення Театру Франка та нову виставу.

Пропонуємо уривки з виступів її учасників.

Наталія Пономаренко, керівник літературно-драматичної частини театру:

— Сьогодні маємо дві події. По-перше — презентуємо виставу “Дорога Памела”, по-друге — підписано Указ про призначення Михайла Захаревича генеральним директором-художнім керівником нашого театру. Разом із Сергієм Данченком вони в 90-ті роки відкрили для театру вікно в Європу. Хочемо, щоб закладені тоді славні традиції тривали ще багато років, а на нас чекали нові цікаві прем’єри.

Виконавиця головної ролі у виставі “Дорога Памела” — Олена Хохлаткіна. Вона служить у нашому театрі кілька років. До цього працювала у Донецьку, де зіграла багато провідних ролей, стала народною артисткою України.

Михайло Захаревич, генеральний директор-художній керівник театру:

— Нещодавно у нас відбулася прем’єра вистави “Земля”, яку поставив Давид Петросян. Це молодий перспективний режисер, який уже сьогодні працює над новою постановкою.

Режисер Юрій Одинокій готує виставу “Ідіот” за Ф. Досто-

євським. Григорій Гладій — спектакль “Очищення”, суголосний сьогоденню. Наш новий художній керівник Дмитро Бомазов ставитиме Шекспіра. Камерна сцена теж поповниться цікавими творами.

Розпочинаємо підготовку до нашого столітнього ювілею. Видамо альманахи, випустимо диски і з новими виставами, і тими, що записувалися у 50-ті—60-ті роки.

Сьогоднішню виставу створили за короткий проміжок часу. Я переконаний, що з часом ця вистава “виросе” і стане ще кращою.

Дмитро Чирипюк, режисер-постановник, народний артист України:

— Вистава “Дорога Памела” — про право вибору трьох людей, які стоять на роздоріжжі і не знають, що обрати — позитив чи негатив. Так само, як і кожен з нас має право особистого вибору. Врешті герої спектаклю залиши-

лися людьми, наближеними до чистоти і любові.

Олена Хохлаткіна, народна артистка України, виконавиця ролі Памели:

— Ми хотіли, аби вистава була не нудною і сподобалася глядачеві. Думаю, нам це вдалося. Успіх — це спільна заслуга великого колективу: від режисера-постановника до працівників реквізиторського цеху.

Впевнена, що сьогоднішня планета насамперед потребує не успішних і відомих людей, а мислителів, які можуть навчити любити і коло яких приємно жити. Саме про це наша постановка.

Олексій Зубков, виконавець ролі Бреда Вінера, режисер:

— Джон Патрик назвав свою виставу тріумфом у трьох діях. На мій погляд, це тріумф доброти і кохання. Памела не змушує нікого нічого робити, вона сама творить добро. Відвертістю, любов’ю і ширістю героїня змінює людей навколо себе.

Академічна мрія у колисці геніїв

До 150-річчя Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра відбулася прес-конференція ректора вишу Олександра Злотника.

Ольга ЖМУДОВСЬКА
Фото автора

Оаза для талантів

Ще до початку прес-конференції журналісти отримали чудовий подарунок — дівочий хор під керівництвом Галини Горбатенко виконав три різнопланові твори, зачарувавши слухачів талантом і неймовірно високим рівнем співу. Хор, який має до десятка найвищих нагород найвідоміших світових фестивалів, є свідченням надзвичайно високого педагогічного й музичного таланту самої пані Галини.

Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра — перший в Україні музичний навчальний заклад, спрямований на професійну підготовку музикантів-виконавців. Ректор КІМ ім. Р. М. Глієра, композитор, народний артист України, професор Олександр Злотник обіймає посаду ректора з 2009 року. Він — ініціатор, співорганізатор, голова журі міжнародних і національних конкурсів і фестивалів, серед яких — Міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця. У творчому доробку О. Злотника понад 3000 пісень, 7 мюзиклів, опера-дума “Сліпий”, балет “Суламіф”, симфонічні й хорові твори, музика до кінофільмів (більше 50). За свою плідну творчу, просвітницьку та громадську діяльність нагороджений державними орденами Ярослава Мудрого (IV ст.), Святого Святослава (II ст.), “За заслуги” (III, II ст.).

Тож, як господар, на прес-конференції він був головнимповідачем, повідомивши про реальність здійснення мрії глієрівців — перетворення інституту на академію, що дало б більше можливостей для пошуку і шліфування талантів молодих музичних геніїв України. Бо досвід у цього навчального закладу саме на цій стежі — величезний та успішний.

Гордість інституту — випускники

1956 року навчальному закладу присвоєно ім'я видатного композитора та диригента, педагога та музично-громадського діяча, директора Київської консерваторії (1914—1920) **Рейнгольда Моріцєвича Глієра**. Але ж музичну освіту цей видатний музикант починав у тодішньому музичному училищі, з якого й виріс Київський інститут музики!

Серед випускників — класики української композиторської школи **Левко Ревуцький**, **Пилип Козицький**, **Георгій і Платон Майбороди**; всесвітньо відомий піаніст **Володимир Горовиць**; видатний піаніст, композитор, засновник педагогічної школи **Леонід Ніколаєв**; видатний піаніст **Костянтин Михайлов**; піаніст, науковець, історик піанізму **Григорій Коган**; скрипаль **Йосип Котек**; видатний український виконавець і педагог, баяніст **Микола Різоль**; відомий театральний композитор **Ілля Сац**; хоровий диригент, Герой України **Павло Муравський**; всесвітньо відомий вчений-музикознавець і педагог **Болеслав Яворський**; видатні співаки **Марія Литвиненко-Вольгемут**,

Історична довідка. З початку діяльності (1868) заклад функціонує як музична школа, проте вже за 15 років (1883) — як музичне училище; ще через 30 (у 1913) — трансформується у консерваторію (сьогодні — Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського), до складу якої входить як молодше та середнє відділення. У рік свого 60-річчя (1928) училище відокремлюється зі структурі консерваторії як самостійний середній професійний навчальний заклад, а до 130-річного ювілею (1998) отримує статус Київського державного вищого музичного училища ім. Р. М. Глієра. Ще за 10 років (у 2008) заклад починає функціонувати як Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра. У січні 2018 року, до 150-річного ювілею, ухвалено рішення про перейменування Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра в Київську муніципальну академію музики ім. Р. М. Глієра.

Учасники прес-конференції. У центрі — О. Злотник

Дмитро Гнатюк, **Діана Петриненко**. Широковідомими в Україні та світі є вихованці КІМ імені Р. М. Глієра останніх десятиліть — співаки **Валерій Буймістер**, **Вікторія Лук'янець**, **Людмила Монастирська**, диригент **Микола Дядюра**. Також із 1980 р. у стінах КІМ ім. Р. М. Глієра виховано плеяду виконавців української сучасної пісні: **Ірину Білик**, **Катерину Бужинську**, **Руслана Квінту**, **Тіну Кароль**, **Злату Огнєвич**, **Євгенію Власову**, **Шагіа** та інші.

Разом із Олександром Злотником на прес-конференцію прийшли генеральний директор Національної філармонії України **Дмитро Остапенко**, директор департаменту культури КМДА **Діана Попова**, режисер, професор КІМ **Володимир Назаров**, генеральний директор компанії “Київконцерт” **Олександр Свистунов**, президент Міжнародного благодійного фонду конкурсу Володимира Горовиця **Ірина Полстяніна**. Усі вони об'єднані однією величною метою — пошук і розвиток музичних талантів України, поширення музичної освіти і знання.

Святкувати разом з Україною

КІМ заслужено пишається тим, що окрім навчання студентів, робить для підвищення рівня культури і освіти в країні. Це науково-мистецькі проекти: Фестиваль мистецтв “Шевченківський березень” — щорічний цикл заходів, у рамках якого проводять понад 40 концертів, лекторіїв і презентацій; Міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця — один із

Дівочий хор Галини Горбатенко

найпрестижніших конкурсів світу, в якому змагання відбуваються у чотирьох вікових категоріях; єдиний в Україні член Всесвітньої федерації міжнародних музичних конкурсів (WFIMC), яка за своїм статусом порівнюється з такими організаціями, як Олімпійський комітет, ФІФА, ЮНЕСКО, ВОЗ; Міжнародна “Літня музична академія” — майстер-класи провідних музикантів-педагогів світу та визнаних українських професорів; Міжнародний фестиваль “Київські літні музичні вечори”, що продовжує захід-

Оркестр народних інструментів (художній керівник — **Ігор Савков**), Жіночий хор (художній керівник — народна артистка України **Галина Горбатенко**), Камерний хор (художній керівник — **Зоя Томсон**), Камерний оркестр (художній керівник — **Олександр Гасачинський**), Ансамбль струнних інструментів ім. **Леоніда Шухмана** (художній керівник — **Михайло Волков**) та Духовий оркестр (художній керівник — **Володимир Сидорченко**).

Наступна дата — **28 березня 2018 року, XXIII Фестиваль мистецтв “Шевченківський березень”**, — творчий звіт солістів і колективів КІМ ім. Р. М. Глієра. Олександр Злотник запросив усіх закоханих у музику зібратися цього дня о 19.00 у Колонній залі Національної філармонії України ім. **М. Лисенка**. Тут виступили усі знаменитості КІМ — від оркестрів і хорів до славетних солістів.

А ще 28 березня відбулася **Історична прем'єра** — концерт для фортепіано з оркестром **Генріха Бабинського**. Історія цього твору безпосередньо пов'язана з історією Київського музичного училища. Знайдений серед архівних матеріалів видатним дослідником української музичної культури, професором **Юрієм Зільберманом**, він вперше прозвучав із нагоди відкриття Київської консерваторії 1913 року. У творчому звіті концерт — своєрідна історична прем'єра.

18-25 квітня. XII Міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця. Група “Горовиць-Дебют” і молодша група (Київський будинок вчених НАН України (18—23 квітня — I-II тури), Національна філармонія України (24—25 квітня — III тур, концерт переможців).

84 учасники із п'яти країн — Австралії, Китаю, України, Республіки Молдова, Республіки Білорусь — боротимуться за звання лауреатів найпрестижнішого фортепіанного конкурсу України. За умовами конкурсу до участі у групі “Горовиць-Дебют” допускаються учасники віком до 14 років; у молодшій групі — віком від 9 до 15 років.

Наступні святкові заходи — **23 квітня**, Національний палац мистецтв “Україна”. Тут відбудеться “**Зірковий карнавал**” за участю випускників та студентів КІМ ім. Р. М. Глієра. Окрасою музичного свята стануть виступи особливих, спеціально запрошених гостей: **Іво Бобула**, **Павла Зіброва**, **Марії Максакової**.

А **25 травня** у Національній опері України ім. **Т. Г. Шевченка** — **Ювілейний концерт з нагоди 150-річчя від дня заснування**.

Свято душі

Олена ЛЕОНТОВИЧ,
письменниця,
член НСПУ

У гостинному Музеї шістдесятників відбулася березнева подія: зустріч, присвячена творам Тараса Шевченка, покладеним на музику, які виконував Тарас Компаніченко.

Якщо вам колись довелося побувати на концерті цього співака, то знаєте, що це не ординарний концерт, не просто майстерне виконання запрограмованих творів. І цього разу всі теж відчували творче горіння, творчий порив митця, бачили диво, що відбувалося на очах... Тарас Компаніченко залучав до загального співу, аби присутні не були лише спостерігачами. І вони радо відгукувалися. Здавалося: тільки й чекали на цей поклик... Співали “Думи мої”. А я згадала, як ми, учні, шойно вивчивши, заспівали цю пісню 1952 року, коли вчитель української літератури входив до класу. Та він, свідок репресій 1930-х років, про які ми, народжені найстрашнішого 1937 р., нічого не могли знати (бо старші мовчали), перелякано погасив наш порив...

Тарас Компаніченко доносив до слухачів безмежну глибину українського пісенного багатства, на яке надихнув великий Кобзар, щедро дарував знання з цієї ниви. Це було дивовижне дійство: і роздуми, і відкриття, і проникливе виконання. Співак обдаровував безліччю пісень, знайомив з незаними і забутими, примушував душі людей працювати і з подивом захоплено вдивлятися в безмежну височину українського духу.

Упродовж цього дійства відбувалося очищення душ від накипу минулого буття, і вони поринали у сфери вічного, високого, чистого. І диво це творив унікальний митець, невтомний шукач, дослідник, якому поталанило повернути до життя стільки перлин пісенної культури України.

Саме так було Шевченкового дня десятого березня 2018 року, коли люди, затамувавши подих, слухали народні пісні й думи кобзарів різних часів, твори Миколи Лисенка і Кирила Стеценка та інших композиторів, яких торкнувся крилом наш Геній. Апофеозом зустрічі став спів Шевченкового “Заповіту”. Співали так, що пригадалися слова Олександра Шулгина: “...українці вміють створювати імпровізований хор та співають так, як навряд чи інший народ потрапить” (Збірник на пошану Олександра Шулгина (1889—1960) // Париж-Мюнхен, 1969. — С. 249.)

Така зустріч із заповітним незабуттям. І відбулася вона завдяки неймовірній відданості Тараса Компаніченка своєму покликанню, залюбленості у творчість Тараса Шевченка, в музичні скарби України, завдяки щедрості таланту і подвижництву його просвітницької діяльності.

П'ятнадцята «Французька весна в Україні»

Французька весна в Україні буде справді феєричною: міста Київ, Харків, Дніпро, Рівне, Львів, Запоріжжя, Бердичів та Івано-Франківськ прийматимуть фестиваль “Французька весна в Україні”.

Розпочнеться все, як завжди, дивовижною вуличною виставою на Софійській площі у Києві. 31 березня о 20.30 режисер Влад Троїцький презентує унікальний франко-український вуличний перформанс — виставу “Повітря”, це своєрідна творча співпраця композитора П'єра Тіюа й колективів Dakh Daurthers, Nova Opera. Президентський симфонічний оркестр України та диригент Гаст Вальтціг супроводжуватимуть виставу музикою.

Серед давноочікуваних гостей фестивалю брати Давід та Стефан Фоенкіноси, які прийдуть презентувати новий фільм і українське видання перекладеної двома десятками мов книги “Ніжність”. У театральній сфері непоміченою не залишиться неймовірна вистава “Концерт для двох клоунів” від театральної компанії Les

Rois vagabonds (Мандрівні королі). Два талановиті актори постануть у багатьох іпостасях — вони й музиканти, й міми, й акробати. Музична програма буде представлена концертами франко-українського проекту “Domergue-Litvinuk Project”, концертів гурту ТРІО РЕМІ ПАНОСЯНА, та масштабним концертом французької музики за участю національного оркестру України та Національної заслуженої академічної капели “Думка”.

У кінопрограмі, як завжди, вже традиційні довгі ночі короткого метра, а також спецпрограма “Роман з кіно” — це ретроспектива екранізацій французьких бестселерів. У рамках показів на великому екрані глядачі побачать історичні драми, детективні історії та мелодрами у найкращих традиціях французького кіно.

Спільні франко-українські проекти знайдуть своє продовження у художніх виставках, фотопроектах, муралах, концертах. Гості “Французької весни” контактуватимуть із українськими митцями, глядачами, слухачами на сценах чи у галерейних залах.

Квітень житиме у ритмі “Французької весни”!

Ганна ОБОРСЬКА,
спеціально для
“Слова Просвіти”

Кращі вистави столиці

У столиці відбулася церемонія нагородження цьогорічних лауреатів престижної премії “Київська пектораль”.

У змаганнях взяли участь 20 театральних колективів столиці (крім Молодого театру і Національного театру російської драми ім. Лесі Українки, дирекція яких вирішила зробити “пекторальну паузу”), були представлені 47 вистав (великої сцени — 13, камерної — 22, музичні — 7 і дитячі — 5). Вже другий рік поспіль кращих із кращих обирає переформатована експертна група (нині це було 29 осіб), до якої увійшли представники театрів (керівники літчастини, режисери, актори, диригенти, керманічі й заступники керівників колективів), театрознавці й журналісти. Дирекції театральних колективів самі висували постановки, які вважають достойними на отримання премії (але не більше, ніж чотири, із репертуарних новинок).

Переможцями “Київської пекторалі” стали:

“За кращу драматичну виставу”

Е. Ажар “Життя попереду” — режисер Дмитро Богомазов (Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра).

“За кращу музичну виставу”

Дж. Пуччіні “Богема” — режисер Віталій Пальчиков (Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва).

“За кращу камерну виставу (виставу малої сцени)”

В. Шекспір “12 ніч, або Що захочете” — режисер Дмитро Богомазов (Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра).

“За кращу режисерську роботу”

Дмитро Богомазов — вистава “Життя попереду” (Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра).

“За краще виконання чоловічої ролі”

Лев Сомов — за роль Мадам Розі у виставі “Життя попереду” (Київський академічний те-

атр драми і комедії на лівому березі Дніпра).

“За краще виконання жіночої ролі”

Анжеліка Савченко — за роль Патріції Хольман у виставі “Три товариші” (Національний академічний драматичний театр ім. Івана Франка).

“За краще виконання чоловічої ролі другого плану”

Антон Соловей — за роль Юрасика та Альберта у виставі “Тату, ти мене любив?”, режисер Станіслав Жирков (Театр “Золоті Ворота”).

“За краще виконання жіночої ролі другого плану”

Ксенія Баша-Довженко — за роль Ен Дівер у виставі “Всі мої сини” (Національний академічний драматичний театр імені І. Франка).

“За краще пластичне вирішення вистави”

Віктор Литвинов — балетмейстер-постановник вистави “За двома зайцями” (Національний академічний театр опери і балету України ім. Т. Г. Шевченка).

“За кращу сценографію”

Сергій Маслобойшиков — художник вистави “За двома зайцями” (Національний академічний театр опери і балету України ім. Т. Г. Шевченка).

“За кращу музичну концепцію вистави”

Олександр Бегма — у виставах “Життя попереду” та “12 ніч, або Що захочете” (Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра).

“За кращий акторський дебют”

Вікторія Муштей — за роль Марлі у виставі “Бійцівський клуб”, режисер Ігор Білиць (Київський театр “Актор”).

“За кращий режисерський дебют”

Анна Огій — режисер вистави “Холодна м'ята” (Український малий драматичний театр).

“За кращу дитячу виставу”

Номінацію було знято.

Влас. інф.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 76

на 1 місяць
на 3 місяці

14 грн 56 коп. на півроку
42 грн 25 коп. на рік

80 грн 90 коп.
159 грн 20 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosivity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,
вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у березні — 13 200

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право

редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє

погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій

посилання на “Слово Просвіти”

обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

